

tri početničkih rukovodnih prodora.

ilo da su u pitanju iče o duhovima sa tera, politički humor kom izborne kampanje, enofobične onlajn jave u vezi saigrantskom krizom, i radovi predstavljaju uzetno zanimljiva nografska istraživanja gitalne kulture.

savremenim ustvima sve je bro i sve nktionise - osim da kada nam što zatreba ili s zadesi neka volja!

lazak do saznanja se "svoje" najbolje zumeru upravo oz "tude",

Knjigu sam čitala sa etanjem olaksanja koje rasplamsavala ponovo krivenu strast za tanjem neantropološke terature. Ali ne lezi aze!

šeslajno delo o ugosti konstruisanoj edu nama

uzika nije samo up partitura i ta, već oblik mboličkog ljudskog

počele da imaju smisla.

živimo u dobu gde se stavlja određena zabrana na smrt koja je ne posmatra kao sastavni deo života.

tako da vas nateraju da se zapitate "Kako se ja nisam ovaoga setio?"

antropološki čitalački klub

(ne)obavezna
lektira

Moramo li da gradimo i vredujemo zajednice u kojima živimo tako što nešto ili neko isključujemo?

Jednogstavnije čak i od Gerca, jasnije čak i od Levi-Strosa.

tek kada sam tekla, više znaš.

komunizmu, papir igre „master mind“, rešavanja ukrštenih reči ili stvaranja teškog pasijansa, što su mi omiljeni hobiji.

čitao mi je deda pre nego što sam krenuo u vrtić,

Na kraju knjige mogao sam samo da zaključim: kakva ludost, kakva genijalnost!

dijametralno suprotni stav jednog od najvećih antropologa svih vremena,

Čitao sam, da tako kažem, uocute.

'se može čitati i drugačije".

jedna je od onih knjiga za koje vam je zao što je niste imali ranije u rukama.

Nakon što sam je u dahu pročitala, više nije bilo dileme šta će biti tema mog diplomskog rada.

doprinelo je oslobađanju mišljenja i pisanja u mom slučaju

Pre nego što nešto prigrlimo, važno je prethodno razume. Pre nego što nešto odbacimo, još je važno da to prethodno upoznamo.

Knjiga koja me iznova inspiriše, bistra i istraživački duh i vraća na sama izvorišta antropološke misli.

U telu, našim telima, reprodukuju se i ponavljaju pravila i etikete

**Filip
Marinković**
*grafičko
oblikovanje*

**Jelena
Čuković**
saradnica

**Jasna
Mijailović**
*autorica
izložbe*

**Ana
Dajić**
*autorica
izložbe*

**Nevena
Milanović
Minić**
saradnica

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
Odeljenje za etnologiju i antropologiju

Beograd, 2024.

**antropološki
čitalački
klub**

*(ne)obavezna
lektira*

antropološki čitalački
(ne)obavezna lektira

Evropa

Evropa

Priglasilo
Korčak

Priglasilo
Korčak

Priglasilo
Korčak

Priglasilo
Korčak

Priglasilo
Korčak

Priglasilo
Korčak

Priglasilo
Korčak

Priglasilo
Korčak

Priglasilo
Korčak

Priglasilo
Korčak

Priglasilo
Korčak

Priglasilo
Korčak

Priglasilo
Korčak

Priglasilo
Korčak

”

Neki ljudi misle da je čitanje samo vid teksta, teksta iz 'stvarnog' svakodnevnog sveta, u imaginarni svet, svet knjiga. Knjige su mnogo više. One su način da budemo čovečniji.

Suzan Sontag

Uprkos mišljenju Suzan Sontag, suočeni s morem čitalačkih mogućnosti, sami sebi, a i drugima, sve češće postavljamo pitanje: „ma ko će (to) uopšte i da čita?“.

Iako nam na prvi pogled možda tako ne deluje, mi konstantno čitamo – mejlove, SMS poruke, objave na društvenim mrežama, vesti, instrukcije, upozorenja, deklaracije, tekstove pesama, neonske reklame, recepte, mimove, ulične natpise, formulare, ugovore, (tuđe) misli, ponašanja, kulturu i, naposljetku, naravno knjige.

U modernom dobu, neprestan protok informacija i lak pristup raznolikim čitalačkim izborima nudi nam mnogobrojne načine sagledavanja teksta, pre svega na najrazličitijim podlogama, a ponajviše na papirnim i elektronskim, koje su posebno pogodne da tekst stalno nosimo „u džepu”, tj. na smart telefonu, laptopu, Kindlu. U sve zgusnutijoj medijskoj smeši kojoj danas svedočimo, transformaciju čitanja i čoveka u čitanju možemo da posmatramo iz mnoštva novih uloga i uglova, kako u pogledu pomenutih „nosača teksta”, čulnih iskustava, tako i u smislu raznolikih distinkcija: javno–privatno, pasivno–aktivno, kolektivno–individualno, pažljivo–letimično, naglas–u sebi, rekreativno–edukativno, lično≠političko... Čitanje danas sve više koketira i interaguje s različitim medijima, čime se otvaraju novi pristupi i prostori komunikacije i povezivanja. Podstiče

se stvaranje idioškultura, uvode novi sistemi arhiviranja, novi modeli kreiranja i uređivanja biblioteka, (re) definiše uloga izdavaštva koje se suočava s neobuzdanim konzumerizmom i hiperprodukcijom. Nastaju i nižu se platforme sa simboličnim nazivima: *Gutenberg.org*, *Open Culture*, *Goodreads*, *JSTOR* (posebno važan za naučnike), te *Glose* i *Audible*, koji, čini se, više od svih može da se pohvali najvećom bazom audio knjiga koje, verovali ili ne, imaju skoro jedan vek dugu tradiciju. Ne zaboravimo i položaj „kritičara”, koji sve više dolaze iz redova čitalaca koji kroz *vlogove*, *booktube kanale*, *reelove* i slične digitalne formate tumače, stvaraju svoja značenja, sagledavaju i promovišu raznovrsnu literaturu na društvenim mrežama. Ovi tzv. bukstagrameri, to jest knjiški influencersi, svoje sadržaje potom stapaju u nove makrokosmose, označene pod heštegovima #booktok #bookcommunity #bookclub!

Potonji hešteg poslužio je kao inspiracija za izložbu pred kojom stojite. Kako to obično sa knjigama i biva, sve je počelo jednom „bezazlenom” razmenom. Autorke izložbe, Ana Dajić i Jasna Mijailović, su na svom prvom kolegijalnom putovanju u Atinu, zbližavajući se i upoznavajući, delile autore koji su ih očarali tokom studiranja! Za Anu su, između ostalih, to bili Danijel Miler, Edmund Lič i Brajan Saton-Smit, dok je Jasnino oduševljenje bilo usmereno ka Margaret Mid, Rolanu

Bartu i Edvardu Holu. Odmah potom, usledili su dugi razgovori o raznim čitalačkim uživanjima, a kada dve antropološkinje razgovaraju o književnim delima, fikcija i antropologija počinju da se prepliću, pa ne može lako da se razgraniči gde jedna počinje, a druga se završava.

I zaista, od tog putovanja i dalje tokom našeg petogodišnjeg prijateljstva, razmenile smo bezbroj knjiga, preporuka i misli, a „zaplet“ u vidu ove izložbe usledio je pošto smo podelile razmišljanja o knjizi *Sedma funkcija jezika* Lorana Binea. U fiktivnu priču tog, recimo krimića s elementima špijunaže, upleteni su istaknuti filozofi, lingvisti i političari, realna mesta i događaji. Jedan od protagonista, Rolan Bart, ubijen je zbog toga što je posedovao tajni dokument koji objašnjava sedmu funkciju jezika. Onaj koji vlada tom funkcijom ima retoričku i magičnu moć da slušaoc potčini i natera ih da rade što god poželi. Bez obzira na veliki broj likova, uzbudljivo je to što je u ovoj priči glavni junak *jezik*,

tj. *pisanje*. Sedamdesetih godina prošlog veka, Rolan Bart je napisao: „da je za nauku jezik samo sredstvo koje je poželjno učiniti što je moguće neprimetnijim i neutralnijim“, a za književnost jezik je njeno biće i „čitava književnost je sadržana u činu pisanja“.

I baš zato, odlučile smo se da nam naše kolege o čitanju nešto i napišu. Istina je da su, bez obzira na kojoj ste godini studija, čitanje i pisanje neizostavni „pratioci“ studiranja. Silabusi su slojevito naslagani preporukama za obaveznu i proširenu literaturu koja vas usmerava, ponekad zamara, ali uvek otvara nove vidike i pomaže vam da bolje razumete teme koje obrađujete. Iako se tokom studija najčešće susrećemo s naučnim člancima, sve ređe imamo vremena da se vratimo „klasicima“ koji bolje tumače, određuju, objašnjavaju antropologiju i inspirišu da se njom bavimo. A šta bi to uopšte bio antropološki klasik? Odmah smo to pitanje postavili ChatGPT-u, koji predlaže sledeći odgovor:

Certainly! Here are some classic anthropological books that are often recommended for readers:

Argonauts of the Western Pacific by Bronislaw Malinowski

The Nuer: A Description of the Modes of Livelihood and Political Institutions of a Nilotic People by E.E. Evans-Pritchard

Coming of Age in Samoa by Margaret Mead

Nisa: The Life and Words of a !Kung Woman by Marjorie Shostak

The Interpretation of Cultures by Clifford Geertz

The Savage Mind by Claude Lévi-Strauss

Mythologies by Roland Barthes

Ritual and Belief: Readings in the Anthropology of Religion edited by David Hicks and Valentina Napolitano

The Elementary Forms of Religious Life by Emile Durkheim

Cannibals and Kings: The Origins of Cultures by Marvin Harris

These books cover a wide range of anthropological topics and provide valuable insights into different cultures, societies, and ways of life. Happy reading!

Svakom svoj antropološki klasik, pa i ChatBotu!

Ovom izložbom smo imale nešto drukčije na umu. Želele smo da redefinišemo taj pojam i stoga smo pozvale sve članove Odeljenja da izdvoje nekoliko klasika shvaćenih u širem smislu, a koji su ih posebno inspirisali i formirali kao antropologe. Osim toga, ideja je bila da se ličnim pričama opišu motivi za taj izbor i da se svakodnevnim jezikom približi doživljaj predloženih knjiga, čime bi se pobudilo interesovanje za bogatu antropološku literaturu van zadatih ridera.

Pristigli predlozi stavljeni su u prvi plan dočaravanjem čulne radosti čitanja i neposrednog kontakta! Svaka preporuka ima svoj list na kom se posebno ističe fraza koja najviše golica maštu! Čak i letimičnim pogledom primetićete da je svaki doživljaj knjige jedinstven, ali i da se neki naslovi mogu smatrati „bestselerima” jer najčešće iskrsavaju kao preporuka od strane raznih kolega! Izložba se potom proširuje u mini prostornu instalaciju i, uz pomoć dodatnog mobilijara, zajedno se „selimo” u ovu novoformljenu biblioteku, čime ćemo vas, nadamo se, inspirisati da od čitanja preporuke što pre dođete i do

čitanja knjige. A da bi taj put bio još kraći, možete klikom na ikonicu brzo i na licu mesta proveriti dostupnost knjige u bibliotekama širom naše zemlje i sveta. Jasna podseća da ko nije što pre nabavi bibliotečku člansku karticu!

Nizanjem prethodnih pasusa samo smo odškrinule vrata ove teme, koju ste sigurno, na razne načine, već dotakli na mnogim kursevima tokom studija, a posebno na kursu književnosti. Inspiracija za istraživanje je svuda, a možda će vam izložba pomoći da preciznije izoštrite durbin ka vašim istraživačkim poljima. Ako ste u čitalačkoj krizi ili želite da nanovo ili prvi put čitate neke naslove, ovom antropološkom klubu se uvek možete pridružiti jer je nepresušan izvor preporuka. Predlažemo da ovoj izložbi pristupite kao prelistavanju Kortasarovih *Školica* – odakle god da s čitanjem krenete, nećete pogrešiti. A sigurno je da ćete nakon studija uvek imati „profesionalnu deformaciju” – neće postojati tekst koji nećete čitati na antropološki način!

Pozivamo vas da zajedno čitamo i posebno ohrabrujemo da ovu izložbu nadogradite i vašim preporukama!

Ana Đajić
Jasna Mijailović

reč dizajnera

Kako izložbom inspirisati posetioce na čitanje? Kako ih približiti biblioteci?

Razgovor sa Anom i Jasnom otvorio je raznolika pitanja koja su produbila zadatak grafičkog oblikovanja izložbe. Ipak, izdvojili smo dva ključna elementa čiji je odnos bilo potrebno vizuelno razrešiti: pisana preporuka i korica preporučene knjige.

Slagao bih ako bih rekao da mi je prva ideja bila grafička dihotomija razglednice! Razglednica tako dobro suprotstavlja sliku i tekst. Ti nečitki redovi *topljih reči* oživljavaju i najobičniji pejzaž bojeći ga subjektivnom paletom boja. Dakle pisane reči - pa ne mora ih biti hiljadu - čine onu sliku s druge strane mnogo vrednijom. Upravo taj odnos smo pokušali da uhvatimo i prikazemo izložbom "Antropološki čitalački klub - (ne)obavezna lektira". Koliko god da knjige vrede, ukoliko do njih dođemo posredstvom *topljih reči* nama dragih osoba, sigurno vrede još više.

Tako, inspirisani razglednicama, u svakoj preporuci smo izdvojili po neku rečenicu koja najviše golica maštu i govori o knjizi onoliko koliko i o osobi koja je preporučuje, a u ćošku, umesto poštanske markice, nalazi se baš korica knjige. Kako su predlozi pristizali, tako smo uočili da postoji nekoliko knjiga koje se više puta ponavljaju kao preporuka. Mi smo ih šaljivo nazvali *bestselerima*, stoga su i na samoj izložbi oni morali da budu i posebno istaknuti. Izbegavajući ideju liste, odlučili smo se za nešto suptilnije rešenje. *Bestseleri* obeležni su simboličnim pečatima, pa se ljubitelji antropološkog štiva mogu dati u malu *potragu za (pisanim) blagom* - a ima ga pregršt! Kao i inspiracije. Sam prostor Filozofskog fakulteta diktirao je i pravac razmišljanja na koji način izložba treba da se stopi sa zadatim okruženjem. Pločice boje bele kafe koje su nalepljene na zidove u okviru zgrade dale su možda najprecizniju instrukciju. Sve je jasno! Previjale su se poput stranica knjige!

Nakon što je ideja za panoe raspetljana, izložbu proširujemo i u (mini) prostornu instalaciju pozajmivši

po neku policu i stolicu iz drugih kutaka fakulteta. Tako sve prolaznike *selimo* u ambijent biblioteke i inspirišemo da što pre dođu i do same knjige koja im privuče pažnju.

A pošto pažnje nikad dovoljno, želeli smo da podstaknemo i aktivnu razmenu naslova, te smo u prostoru jedno polje na zidu namenili dopisivanju preporuka od strane posetilaca. Pored beskonačnih mogućnosti koju nudi i prostorno i tekstualno čitanje izložbe, za sada ona ima i neograničeno trajanje na petom spratu Filozofskog fakulteta. Stoga, dobrodošli ste da ostavite po neku *toplu reč* za delo koje vama posebno znači! A ko bude želeo da antropološki čitalački klub ponese i u svoju biblioteku, neka obavezno nabavi (bar jedan) primerak naših raznobojnih bukmarkera.

Zahvaljujem se Ani i Jasni na zavidno artikulisanom viziji i neizmernoj toleranciji u čekanju vizuelnih rešenja, a Jeleni, Neveni i Aninom Tati (sa velikim T) Dušanu na ogromnoj podršci u montaži. :)

Filip Marinković

uvodna reč sa otvaranja izložbe

Poštovane kolegice i kolege, studenti i posetioци,

Imam veliku čast i zadovoljstvo da govorim na otvaranju izložbe “Antropološki čitalački klub – (ne)obavezna lektira” i da vam poželim dobrodošlicu, kao i da zahvalim autorkama izložbe Ani Dajić i Jasni Mijailović, njihovim saradnicama Jeleni Čuković, Neveni Milanović Minić i Anji Zlatović, i grafičkom dizajneru Filipu Marinkoviću na realizaciji ove originalne ideje. U pratećem tekstu koautorke izložbe su na moderan, tj. našem savremenu dobu primeren način objasnile motivaciju ovog performativnog čina koji je plod prijateljstva – njihovog prijateljstva i prijateljstva sa knjigom i čitanjem. Objasnile su na komunikativan i pristupačan način da čitanje zapravo nije u krizi jer mi svakodnevno čitamo, a da toga često nismo svesni, razne materijale, medije i poruke. Njihovu i našu izložbu shvatam kao još jedan komunikacijski kanal kojim se otvara razmena informacija između nastavnika i studenata Odeljenja, u akademskom prostoru i atmosferi, ali izvan učionice i kabineta. U ovom hodniku koji kolokvijalno nazivamo “studentskim”, na kojem se inače svakodnevno saobraća i razgovara o antropologiji, a koji je sada oživljen novim interaktivnim sadržajem.

Ako već niste pročitali roman “Sedma funkcija jezika” Lorana Binea, koji Ana i Jasna navode kao ključno čitalačko iskustvo koje ih je podstaklo na ovaj kreativan čin, sada je krajnje vreme: to je delo koje postiže ono o čemu govori – da vas očara i potčini uzbudljivoj moći jezika i pisanja. A usput ćete saznati nešto korisno i o semiologiji Rolana Barta. Kad sam pomenula prijateljstvo, smatram da je knjiga najbolji prijatelj – neki lingvista bi me opomenuo da je sintagma “najbolji prijatelj” pleonazam, ali ja ću je ipak koristiti i to u rodno senzitivnom obliku – dakle, najbolja prijateljica, zato što nas ona nikada neće napustiti, mi smo ti koji je mogu zanemariti i napustiti radi nekih drugih iskustava i sadržaja u životu. Pošto je ovde reč o antropološkoj literaturi i lektiri, ona je dok studiramo i kasnije u životu

naš “hleb nasušni”, hranljiva materija za um i dušu, ali i jedan od znakova našeg identiteta, jer nas je oformila i učinila onakvima kakvi smo danas, inspirisala ono što pišemo, istražujemo i načine na koje to činimo. Opet se vraćam Bartu koji je afirmisao “zadovoljstvo u tekstu” i tvrdio da se pisanje neprestano kreće između dva pola želje – “želje za tekstem” drugog, tj. za čitanjem i želje za sopstvenim pismom.

Koliko je važno da se vratimo pomalo zanemarenim klasicima antropologije, nastojeću da ilustriujem jednom anegdotom i primerom iz vlastitog iskustva. Naime, pre nekoliko godina je jedan američki gostujući predavač na našoj “Agori” primetio da američki studenti slavistike dođu do poslednje godine studija ili čak diplomiraju a da nisu pročitali nijedno delo Tolstoja i Dostojevskog. Kako je to moguće?, zapitala sam se. Pošto sam tad radila na predmetu Uvod u etnologiju i antropologiju na I godini studija, došla sam na ideju da studentima zadam drugačiji zadatak od uobičajenog testa znanja na kolokvijumu – da napišu esej o jednoj antropološkoj knjizi, po sopstvenom izboru. Time sam želela da postignem dve stvari: da ih privolim na čitanje, tj. da pročitaju bar jedno delo u celosti – da se ne bi dogodilo da na celim studijama nisu pročitali ništa od Malinovskog ili Midove, na primer, i da se vežbaju u akademskom pisanju, za početak tako što će koncipirati sopstveni prikaz i, poželjno, ali ne i obavezno, kritički posmatrati pročitano štivo. Studenti nisu bili oduševljeni i znam da im taj zadatak na samom početku studija nije bio lak. Nadam se da će im ova moja mala ispovest i izložba “Antropološki čitalački klub: (ne)obavezna lektira” omogućiti da razumeju zašto je važno čitati antropološke autore i autorke.

Hvala vam i dobro došli na izložbu koja afirmiše, preporučuje i slavi zadovoljstvo u antropološkom tekstu. Na kraju meseca februara prestupne 2024, mesecu u kojem naše Odeljenje proslavlja svoj dan. Ovu izložbu shvatam i kao krunu proslavljanja tog istorijskog datuma kada je otpočela nastava etnologije na našem univerzitetu.

29. 02. 2024.

Na Filozofskom fakultetu

prof. dr Gordana Gorunović

prof. dr

Ana Banić Grubišić

Andrew Peck & Trevor Blank (ed.), *Folklore and Social Media*. Utah State University Press, 2020.

Knjiga koju trenutno čitam je zbornik radova iz 2020. godine *Folklor i društveni mediji* koji su uredili američki folkloristi Endrju Pek i Trevor Blenk. Radovi u zborniku posvećeni su istraživanju folklorne komunikacije u digitalnom okruženju - stvaranju i širenju savremenih legendi, teorija zavere i lažnih vesti, razmatranju pokušaja komercijalizacije, odnosno institucionalizacije vernakularnih praksi, kao i značajnim metodološkim pitanjima koja se tiču prikupljanja i tumačenja digitalnog folklor.

Bilo da su u pitanju priče o duhovima sa twithera, politički humor tokom izborne kampanje, ksenofobične onlajn objave u vezi sa migrantskom krizom, ovi radovi predstavljaju izuzetno zanimljiva etnografska istraživanja digitalne kulture.

Posebna pažnja posvećena je fenomenima kao što su hešteg oznake ili internet mimovi, najrasprostranjeniji primeri digitalnog folklor koji imaju značajnu ulogu u savremenim društvenim pokretima i identitetskim politikama. Kombinujući različite analitičke pristupe, radovi u ovom zborniku ilustruju značaj proučavanja svakodnevnog i neformalne komunikacije na platformama za društveno umrežavanje za razumevanje savremene kulture.

istraživač-saradnik, dr
Anja Zlatović

Katherine Verdery, *The political lives of dead bodies : reburial and postsocialist change*. New York, 1999.

Kada smo dobili isečke iz knjige Ketrin Verderi, nisam još uvek bila posvećena temi antropologije smrti, ali je jasno da je ova knjiga imala itekako uticaja na moje dalje usmerenje. Na interesan i pitak način, Verderi je

*ukazala kako
se manipulise
mrtvim telima
posebno na
političkom
nivou.*

Ono što mi je posebno bilo fascinantno je paralela koju je napravila sa posmrtnim ostacima i statuama, čime je jasno ukazala da kad pričamo o mrtvom telu ili identitetu preminulog ne uzimamo samo zapravo telo, pepeo ili grobno mesto kao jedine faktore. Upravo vođena ovakvim idejama sam se kasnije posvetila drugim vidom posmrtnih ostataka – digitalnim ostacima.

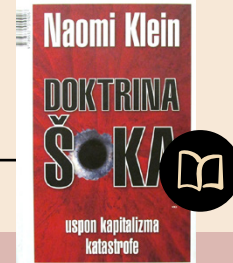
Aleksandra Pavićević,
Vreme (bez) smrti
: predstave o smrti
u Srbiji 19-21. veka.
Beograd, 2011.

Iz konkretne antropologije smrti odnosno tanatologije bih mogla da izdvojim brojna dela koja su uticala na mene i koja bih preporučila (kao što su Toma, Arijes, Bodrijar i sl.), ali smatram da je delo Aleksandre Pavićević najbitnije za mene zato što je predstavila lokalnu perspektivu na pitanje tabuizacije smrti. Pavićević ne samo da se osvrnula na sve autorke koje su i mene (a očito i nju) oblikovali kao antropološkinju, već je sjajno doradila tezu u kojoj objašnjava zašto i na koji način mi

*živimo u dobu gde se
stavlja određena zabrana
na smrt koja je ne
posmatra kao sastavni
deo života.*

Pavićević u svojoj knjizi ne samo da je predstavila svoju detaljnu i fascinantnu građu o odnosu prema smrti u Srbiji u ruralnim i urbanim mestima, već je sagledala i istorijsku i medijsku perspektivu. Ako želite od negde da počnete studije smrti, ovo delo je pravo mesto.

Naomi Klein, *Doktrina šoka : uspon kapitalizma katastrofe*. Zagreb, 2008.

Na osnovnim studijama smo za jedan od predmeta imali deo iz knjige „No Logo“ od Klajn koji me oduševio. Potraživši druga dela iste autorke u biblioteci sam našla Doktrinu šoka čiji

uvod mi je zvučao kao radnja neke od najfascinantnijih fiktivnih knjiga.

Nažalost, tema je sve samo ne fikcija – Klajn u detalje objašnjava način na koji politički i ekonomski sistemi širom sveta koriste, a često i prouzrokuju tragedije, da bi doveli do promena koje njima pogoduju. Studija koju je Naomi Klajn sprovela je sveobuhvatna, studiozna i intrigantna, ali takođe u potpunosti počiva na istorijskim činjenicama koje su nam nekad i opšteponate. Ova knjige me je naterala da sagledam svet i politička dešavanja na neki novi način, zbog čega se i nalazi na ovoj listi.

doc. dr
Bogdan Dražeta

Tihomir Dorđević,
Naš narodni život, 1-4.
Beograd, 1984.

Knjigu prvog srpskog
etnologa

*čitao mi je deda
pre nego što sam
krenuo u vrtić,*

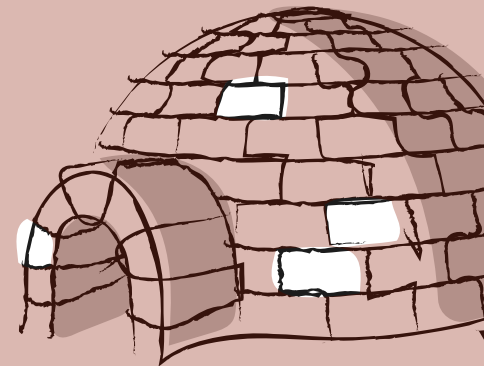
tako da sam se još od malih nogu upoznao sa određenim stvarima koje je proučavala naša disciplina u prošlosti. Želeo sam da saznam sve o mom narodu kao i o narodima koji žive sa nama u komšiluku. Nisam imao pojma da se etnologija i antropologija izučava na Filozofskom fakultetu. Kad sam to saznao, sve moje želje i stremljenja od ranog detinjstva su se ostvarila i taj osećaj ljubavi prema struci i životnom pozivu zadržao se do danas!

Franz Boas, *The mind of primitive man*. New York, 1938.

Na prvoj godini studija čitao sam „oca američke antropologije“ koji nam slikovito objašnjava nastanak kulturnih zajednica i socijalne organizacije kod ljudi u različitim delovima sveta, kroz primere uticaja geografske sredine na ljude, međusobnog odnosa jezika i kulture i sl. Tumačenje kultura treba da nas natera da se udaljimo iz sopstvene zone komfora, bar sam tako razumeo Boasa. U godinama koje su usledile, tokom i nakon studija etnologije i antropologije,

promenio sam mnoge stavove i mišljenja, trudeći se da razumem druge ljude, da svet gledam iz „njihovih cipela“.

Gordana Gorunović,
Autobiografija u kontekstu
: ogled iz etnografske
antropologije. Beograd,
2014.

U Boki kotorskoj sam odrastao i proveo najlepše dane kao mladić, poznajući dobro ljude koji žive tamo. Onda sam o istoriji Boke i njenom stanovništvu pročitao knjigu kolegice Goce koja mi je bila profesorka tokom studija, a sada radimo zajedno. Ostao sam pod neverovatnim utiskom – kako se kroz život jedne osobe prelamaju istorijski događaji, promene u društvu, sve ono što nam se dešava kao pojedincima.

*Ako želite da znate
više o tome kako se
velike stvari dešavaju
malim, običnim ljudima,
pročitajte ovu knjigu!*

Klod Levi-Stros, *Divlja misao*. Beograd, 1978.

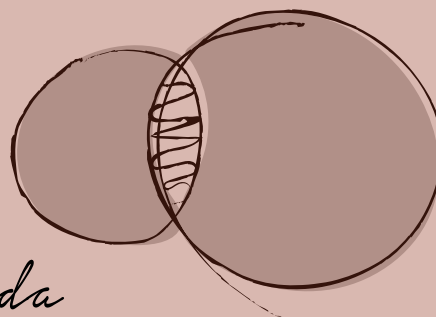
KLS je rekao jednom da geologija, marksizam i psihoanaliza predstavljaju njegove tri muze, imajući u vidu to da sve tri govore o skrivenom smislu pojavne strane stvarnosti. Odatle je, razmatrajući totemizam, došao do stava da je bitno ono što je dobro za mišljenje, a ne praktični aspekt toga nečega. Na sve to treba nadovezati ideju o jedinstvenoj psihičkoj osnovi čovečanstva kao osnovnom analitičkom okviru

*i - eto nam
strukturalizma kao
preteče kognitivne
antropologije,
zainteresovanog za
teoriju zavere kao
zaveru protiv teorije.*

Edmund Lič, *Kultura i komunikacija : logika povezivanja simbola : uvod u primenu strukturalističke analize u socijalnoj antropologiji*. Beograd, 1983.

Sve je na svom mestu i onda kada to ne vidimo jasno, sugerise simbolička analiza ljudske komunikacije.

Vreme i prostor su nebitni sami po sebi, od značaja je jedino kontekst koji uokviruje komunikaciju, dajući smisao znacima i simbolima kojima se ona odvija. A konteksta nema bez dobro urađenog etnografskog istraživanja, odnosno upućenosti u sociokulturni okvir onoga šta se proučava.

Devid Grejber, *Utopija pravila : o tehnologiji, gluposti i skrivenim radostima birokratije*. Beograd, 2016.

Ono što (možda pogrešno ili preterano) nazivaju anarhizmom u antropologiji u stvari je mizantropologija (mada mizantropologija nije samo to): uočavanje i analiziranje sistemskih nepočinstava, odnosno načina na koji društvene, ekonomske, upravne itd. strukture savremenog društva funkcionišu „otuđeno“ od interesa pripadnika/ca društva. „Otუđenost“ predstavlja pogrešan termin, međutim, pošto se radi o normalnom načinu funkcionisanja društvenih ustanova, koje su – jasno, nekom rat, a nekom brat. Grejber uočava i razmatra protivurečnost između ideoloških diskursa koje bi data praksa trebalo da podržava i ostajanja takvih diskursa na nivou lepe priče u stvarnosti:

u savremenim društvima sve je dobro i sve funkcionise – osim onda kada nam nešto zatreba ili nas zadesi neka nevolja!

A.R. Redclif-Braun,
Struktura i funkcija u
primitivnom društvu.
Beograd, 1982.

Jedna od prvih studija sa spiska "obavezne literature" koja me je duboko zaintrigirala i pripremila me za razumevanje antropoloških analiza.

*Lako joj se može
uputiti niz kritika,
upamtio sam je kao jednu
od prvih knjiga iz koje
sam video koliko je
antropologija moćno
oružje za razumevanje
ljudi i njihovih
međusobnih odnosa.*

Dušan Bandić, *Carstvo zemaljsko i carstvo nebesko*. Beograd, 1990.

Skup nekoliko tekstova koji ponajbolje pokazuju kako antropolog uočava i objašnjava religijske fenomene,

tako da vas nateraju da se zapitate "Kako se ja nisam ovooga setio"?

Bandić je imao sposobnost da veoma komplikovane analize i zaključke predstavi pitkim i svima razumljivim stilom i jezikom. U ovoj studiji se nalazi sigurno najbolja analiza Vampira ikada napisana.

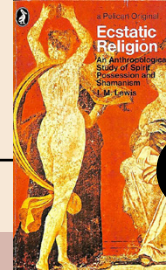

Edmund Lič, *Kultura i komunikacija : logika povezivanja simbola : uvod u primenu strukturalističke analize u socijalnoj antropologiji*. Beograd, 1983.

Strukturalna analiza i komunikacijska teorija kulture, komplikovane, ali u Ličovoj verziji predstavljene kao u svojevrsnom “vodiču” za upotrebu.

*Čuvena sintagma
“kultura komunicira”,
tako jednostavno
formulisana a tako
obuhvatna*

i danas je jedna od vodilja mojih istraživanja i mojih viđenja antropologije.

Ioan Lewis, *Ecstatic religion : a study of shamanism and spirit possession*. London, New York, 2003.

Luis je, iz meni potpuno neshvatljivih razloga, dugo bio veoma malo poznat u domaćoj naučnoj javnosti. Inače se radi o profesoru emeritusu čuvene LSE, uredniku časopisa *Man* (kasnije *Journal of the Royal Anthropological Institute*) i predvodniku čitave škole istraživača religijskih fenomena u duhu britanske socijalne antropologije. Budući da se bavio religijskim sistemima i praksama koji su i mene interesovali, njegov teorijski pristup je bio jedan od glavnih oslonaca za neka moja istraživanja, zaključke i dalje razrade. Sama knjiga, pored pomenutih analitičkih okvira,

predstavlja i pravu riznicu neverovatno bogatih, egzotičnih, etnografskih opisa ritualnog transa iz kultura širom sveta.

prof. dr

Daniela Velimirović

Miodrag Popović,
Vidovdan i časni krst
: ogled iz književne
arheologije. Beograd,
1998.

Krajem 2000. godine u Biblioteci
XX vek pažnju mi je privukao
naslov *Vidovdan i časni krst:*
ogled iz književne arheologije
Miodraga Popovića.

*Nakon što
sam je u dahu
procitala, više nije
bila dileme šta
će biti tema mog
diplomskog rada.*

Iako se ne radi o antropološkoj, već o književno-istorijskoj studiji osvojila me je maestralna interpretacija postepene mitizacije kosovskog predanja, te mitskih dimenzija srpske istorije. Polazeći od Popovićeve ideje o dvoslojnosti srpske nacionalne misli na početku XIX veka, koju su otelovljavali Dositej Obradović, s jedne i Petar Petrović Njegoš, s druge strane (ili, u tumačenju Dragane Antonijević, Karađorđe Petrović, s jedne i knez Miloš Obrenović, s druge strane), pokušala sam da sagledam značenje legendarnog lika Miloša Obilića u srpskoj istoriji, te vrednosnog sistema, koji je on otelovljavao suprotstavljajući ga istorijskom i epskom Marku Kraljeviću kao nosiocu drugačijeg etosa. Kako je polemika oko mitskog i racionalnog i dalje živa u srpskom političkom životu, knjiga *Vidovdan i časni krst* čini se uvek aktuelnom.

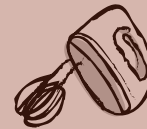

Arjun Appadurai (ed.),
*Social life of things :
commodities in cultural
perspective*. Cambridge,
1986.

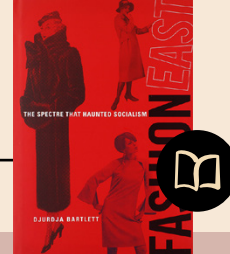

Ovaj zbornik radova, čiji je
urednik Ardžun Apaduraj,
zauvek je promenio moj način
gledanja na predmete.

U nizu zanimljivih studija, roba je
sagledana kao moćan simbol koji
izražava i definiše društvene odnose i koji
omogućava ljudima da razumeju svet u
kojem žive. Ipak, na mene je poseban
uticaj ostavio koncept „socijalnog života”
stvari Ardžuna Apaduraja, koji nas
uči kako da „sledimo same predmete”,
odnosno pratimo njihov „ukupan put”
od proizvodnje, preko distribucije do
potrošnje. Na ovom „putu“ dešavaju
se stalni procesi preznačavanja stvari:
predmeti mogu biti komoditizovani
po niskim ili visokim cenama ili, pak,
isključeni iz procesa razmene. Uvek mi
je izazov da otkrivam ove transformacije.

Djurdja Bartlett,
*FashionEast: the spectre
that haunted socialism.*
Cambridge, 2010.

Članak Đurđe Bartlet o oficijelnoj socijalističkoj odeći, koji je objavila 2004. godine na osnovu svoje doktorske disertacije pobudio je moje interesovanje za fenomen socijalističke mode. Stoga sam publikovanje njenog doktorata čekala sa velikom dozom nestrpljenja. Konačno je objavljen 2010. godine pod intrigantnim naslovom *FashionEast: The Spectre that Haunted Socialism* otvoreno kritikujući dotadašnje zapadno-centrične istraživačke pristupe. U suptilnom prikazu odnosa ideologije i mode u Sovjetskom Savezu, Čehoslovačkoj, Poljskoj, Mađarskoj i Jugoslaviji, Đurđa Bartlet

predstavila je pokušaje socijalističkih zemalja da ustanove autentičnu odeću izvan uticaja zapadnog modnog sistema, formiranje različitih institucija sa ciljem centralizacije dizajna odeće, te razvoj masovne kulture kao „meke moći“, koja je postepeno razgrađivala temelje

Iako su istočnoevropski režimi od 60-ih godina prihvatili zapadnu modu, ona je do pada Gvozdena zavese bila predmet zazora, jer je kao „večni povratak novog“ unosila nestabilnost u kontekste koji su počivali na predvidivosti, kontinuitetu i suzbijanju individualizma. A danas, tridesetak godina nakon pada Berlinskog zida, knjiga Đurđe Bartlet podstiče nas na razmišljanje da li je brza moda (*fast fashion*) kao proizvod neoliberalne tržišne ekonomije duh koji proganja naša društva ostavljajući nam u nasledstvo gomilu otpada i nebrojene ekološke probleme?

Ronald Rajt, *Oteti kontinenti* : „Novi svet“ viđen očima starosedelaca. Beograd, 1995.

Sada već davne 1995. godine, iz štampe se, u prevodu na srpski jezik, bila pojavila knjiga Ronalda Rajta (Ronald Wright) *Oteti kontinenti*: „Novi svet“ viđen očima starosedelaca. Međutim, kako se u mom rodnom Kruševcu ovaj naslov tada nije mogao nabaviti, a internet u Srbiji još uvek nije bio zaživeo da bih se putem njega informisao o tek objavljenim izdanjima, za mene je u to vreme pomenuti knjiški novitet predstavljao potpunu nepoznanicu. Srećom, kao gimnazijalac završne godine, koji je već negde na sredini svog srednjoškolskog obrazovanja — sticajem određenih okolnosti, ili, bolje rečeno, saznanja — doneo odluku da umesto srpskog jezika i književnosti ipak studira etnologiju-antropologiju, zamolio sam svog pokojnog dedu da mi prilikom povratka iz Beograda, gde se nalazio u poseti starijem bratu, kupi nešto od „najsvežije“ stručne literature, a što bi bilo u vezi sa mojim interesovanjima i budućim studijama. Prema preporuci zaposlenih u knjižari „Plato“, a na moje veliko zadovoljstvo, u posed mi je došla upravo navedena Rajtova knjiga. Inače, do tada, ali i kasnije, tokom čitavih studija, pokazivao sam nekakvo sentimentalno — štaviše, dečaćko — zanimanje za domorodačke kulture Amerike, koje se, bezmalo, graničilo sa opsesijom. O tome, možda najbolje, može da posvedoči jedna od autorki ove izložbe, Jasna Mijailović, kojoj sam — pored, blažene uspomene, zajedničkog nam kolege Ljubiše Stojanovića, kao i drage profesorke Senke Kovač — najviše dosađivao, pozajmljujući sve ono što se o kulturi Indijanaca skrivalo međ' policama naše odeljenske biblioteke (hvala im svima na velikom strpljenju, predusretljivosti i ljubaznosti!). Dobivši na dar *Otete kontinente*, pročitao sam ih takoreći za dan, a iz maestralno uobličenog teksta došao sam do dragocenih saznanja ne samo o predmetu samog dela nego i o izvesnim autori(teti)ma, čije će naučne analize i stanovišta, kako se naknadno ispostavilo, značajno uticati na odabir moje diplomske teme, a docnije i magistarskog rada, koji, nažalost, nisam realizovao.

Ona čime me je ova knjiga, u pozitivnom smislu, „porazila“ bio je ne samo stil kojim je napisana, nego i, za ono doba, nekonvencionalni pristup urođeničkim kulturama i civilizacijama Amerike, koje su predstavljene iz vizure njih samih, a na osnovu sačuvanih istorijskih svedočanstava i etnografskih zabeleški.

Ta piščeva obrnuta (neevropocentrična) perspektiva omogućila je drugačije „iščitavanje“ i bolje razumevanje jednog ogromnog i, sa kulturološkog aspekta, važnog prostora, čije je svojevremeno „otkriće“ uvelo u fokus naučnih razmatranja različite od evropskih jezike, običaje, verovanja, obredne prakse, shvatanja, znanja, dostignuća itd., pa, naposletku, uslovalo i nastanak etnologije-antropologije kao posve nove i samostalne discipline.

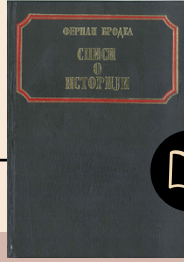

Cvetan Todorov, *Mi i drugi* : francuska misao o ljudskoj raznolikosti. Beograd, 1994.

Jedan od, za mene, ključnih autora sa kojima sam se preko Rajtovih Otetih kontinenata „upoznao“ bio je i Cvetan Todorov (Tzvetan Todorov). Njegova knjiga *Mi i drugi: francuska misao o ljudskoj raznolikosti* kod nas je prevedena i objavljena pre navedene Rajtove, ali sam ja do nje došao retroaktivno. Možda je tako i bolje, jer je verovatno ne bih valjano razumeo da sam je čitao pre upisa na fakultet i bez neophodnih predznanja. Relacija Mi-Oni (odnosno Mi-Drugi), na kojoj je Todorov zasnovao i izgradio svoju analizu i objašnjenje fenomenâ egzotizma i kulturnog relativizma, nije samo filozofska kategorija per se, već ona takođe leži u samoj biti etnološko-antropološke nauke. To se, pre svega, ogleda u odnosu istraživača i predmeta njegovog istraživanja, tačnije u nastojanju da se, koliko je to moguće, zauzme objektivni stav prema istraživanoj pojavi na način da se ona uvek posmatra kao „strana“ čak i onda kada je „naša“. Rezultat takvog pristupa je

*dolazak do saznanja
da se „svoje“ najbolje
razumeva upravo kroz
„tuđe“,*

što na kraju dovodi do međusobnog potiranja te dve naizgled nepomirljive krajnosti u korist principa univerzalnosti, a iz čega se dalje može izvesti zaključak da kulturološki shvaćene različitosti u suštini nisu tako velike i nepremostive kakvima se na prvi pogled čine. Ova knjiga presudno je uticala na uobličavanje teme mog diplomskog rada *Oživljavanje mita o „dobrom divljaku“ u igranim filmovima o američkim Indijancima*.

Sa istoričarem Fernanom Brodelom (Fernand Braudel) „susreo“ sam se sasvim slučajno, pred sam početak studija, kada sam pročitao skraćenu verziju njegovog čuvenog dela *Mediteran*, koje se 1995. godine kod nas bilo pojavilo u izdanju Centra za geopoetiku sa podnaslovom *prostor i istorija*. Tada sam prvi put čuo i za termin *dugo trajanje* (franc. *longue durée*), koje je ovaj autor ustanovio i koristio da bi objasnio određene strukture, shvaćene ili kao tvorevine ljudskog društva ili kao prirodne zatečenosti koje su od značaja za opstanak ljudskih zajednica, a koje, kako se Brodel lično izrazio, „vreme veoma sporo nagriza i veoma dugo nosi sa sobom“. Tu bi, između ostalog, spadali određeni običaji, navike, sistemi vrednosti, shvatanja, mitovi. Vođen željom da o tome saznam nešto više, došao sam do zbirke - u Srbiji nešto ranije objavljenih - Brodelovih eseja pod nazivom *Spisi o istoriji*. U njima je Brodel, za razliku od *Mediterana*, manje poetičnim a više naučnim stilom, i na uopštavajući način, pojasnio procese *dugog trajanja*, ali i njihov značaj ne samo za historiografiju već i za etnologiju-antropologiju, sociologiju i druge društveno-humanističke nauke, čime se dotakao i pitanja interdisciplinarnosti, koje je - moje je skromno mišljenje - za domaću akademsku zajednicu toga vremena, zatvorenu u okvire vlastite struke i naviknutu na jednu egocentričnu samodovoljnost i samobitnost, još uvek predstavljalo tabu temu.

Fernan Brodel, *Spisi o istoriji*. Beograd, 1992.

„Spisi o istoriji“ pomogli su mi da uvidim značaj i neophodnost saradnje među srodnim disciplinama,

a fenomen *dugog trajanja* da shvatim kako se neke od današnjih pojava u kulturi i društvu ne mogu sasvim razumeti i objasniti ako se iz njihovog proučavanja potpuno izгна istorijski pristup. Jer, prema rečima samog Brodela, „istorija nije ništa drugo do stalno ispitivanje minulih vremena u ime problema i radoznalosti - pa čak zabrinutosti i strepnji - sadašnjeg vremena u kome živimo i koje nas opседа“, a „u svakoj ‚sadašnjosti‘ združene su evolucije različitog porekla i ritma; današnje vreme izvire istovremeno iz onog što je postojalo juče, prekjuche i nekada davno“.

prof. dr

Dragana Antonijević

Claude Lévi-Strauss,
Strukturalna antropologija 1 i 2.
Zagreb, 1977. - 1988.

Kao što se može videti iz priloženog spiska, moja prava ljubav u antropologiji je – strukturalizam! Toga sam, međutim, postala svesna tek na magistarskim studijama i tako je ostalo do danas.

Za mene je strukturalizam vrsta mozgalice, logika i kombinatorika, poput igre „master mind“, rešavanja ukrštenih reči ili stvaranja teškog pasijansa.

Levi-Stros je dobar za mišljenje. Zašto sam stavila čak dve knjige Kloda Levi-Strosa? Sigurno ne zato što sam ih cele pročitala – nisam, budući da čitati Levi-Strosa nije jednostavno, zna da bude zamorno, već zato što su pojedini tekstovi iz te dve knjige za mene bili neka vrsta misaone prekretnice i putokaza za moje antropološko interesovanje. Sigurno je da sam tokom studiranja pročitala knjige koje su bile lakše za čitanje, dopadljivije i zanimljivije antropološko štivo od Levi-Strosa, ali on je bio teorijski i mentalni izazov kome sam se vraćala i ponovo iščitavala. Mislim da sam se tada, pred kraj studija, zainteresovala za analize narativa u širem smislu i odlučila da će to biti jedno od polja mojih interesovanja i naučnog bavljenja. I, svakako, za strukturalizam kao teorijsko-metodološku naučnu paradigmu. Međutim, primeniti Levi-Strosov metod u analizi veoma je teško, skoro pa i nemoguće.

Vladimir Prop,
Morfologija bajke.
Beograd, 1982.

I tu su mi se vrata otvorila sa trećom knjigom koju sam predložila – sa Vladimirom Propom i *Morfologijom bajke*. To je bio prvi konkretan strukturalistički metod koji se mogao od Propa naučiti, potom primeniti, testirati i proveriti rezultati i implikacije. Iako je njegov metodološki aparat glomazan i donekle nepraktičan, bio je razumljiv i primenljiv, s dalekosežnim uvidima u strukturu narativa. I nije samo Propov tekst bio za mene otkrovenje, već i cela knjiga koja je, prevedena 1982. godine na srpski jezik, sadržavala osim Propa i propratne tekstove drugih autora,

*a pogotovo mi je bila
značajna rekapitulacija
različitih strukturalističkih
metoda u analizi
folklorističkih i mitoloških
narativa koju je priredio
Eleazar Meletinski.*

Tada sam prvi put saznala za brojne autore koji su se uveliko bavili onim što je i mene zanimalo i koje sam, u godinama i decenijama koje su sledile, čitala i učila od njih.

Loran Bine, *Sedma funkcija jezika*. Beograd, 2019.

Jedan od njih, koji za mene bio najznačajniji, najinteresantniji i najsmisleniji, te čijem sam se teorijsko-metodološkom pristupu na kraju lično priklonila, bio je Alžirdas Žilijen Gremaš. Bazirajući se na razmatranjima Kloda Levi-Strosa i Vladimira Propa, Gremaš je na kreativan način ujedinio njihove teorijske poglede i metodologije, te potom razvio sopstveni ingeniozni pristup koji se i danas koristi u brojnim društveno-humanističkim, pa čak i prirodnim naukama. Njegovih knjiga, međutim, nema u ovom izboru. Osim što Gremaš nikada nije bio preveden na srpski jezik, možda je ključni razlog što ga nema na ovom spisku taj što on nije antropolog. On je lingvista i semiotičar, čime dolazim i do poslednje knjige koju sam predložila i razloga za to. Naime, ja sam vremenom veoma zavolela semiotiku.

U tom smislu sam slobodna da stavim i

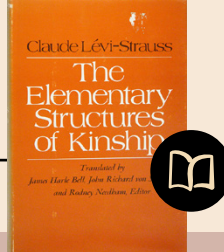
*četvrtu knjigu koja
sedinjuje moje ljubavi –
semiotiku, inteligentan i
duhovit kriminalistički
zaplet, kao i živu i
sjajnu, možda najbolju
antropološku scenu
ikada*

– onu iz 80ih godina 20. veka.
Čitajte i uživajte!

prof. dr

Gordana Gorunović

Claude Lévi-Strauss, *The elementary structures of kinship*. Boston, 1971.

Moram da pomenem dva autora koja su na mene uticala u toku osnovnih studija, Kloda Levi-Strosa i Morisa Godelijeja. Njihova dela su obeležila, uslovno rečenu, strukturalnu, marksističku i materijalističku fazu u mojem obrazovanju i intelektualnom formiranju. U tom periodu (1980-e), najviše me je zanimalo proučavanje srodstva, nekako sam verovala da je u tome srž socio-kulturne antropologije – da su odnosi i pravila srodstva ono polje u društveno-kulturnom životu, Kliford Gerc bi rekao kulturni sistem, u kojem se mi ljudska bića proizvodimo i reprodukujemo tokom socijalizacije/enkulturacije kao društvene osobe, stičemo rodne i personalne identitete (na rođenju dobijamo lično ime i prezime, koje ne biramo kao što ne biramo pol, roditelje, porodicu i rođake, uzrast), učimo uloge (deteta, nećije ćerke, sestre, nećake, unuke ...), pravimo razlike između bioloških i afinalnih rođaka, uzrasnih kategorija itd. Da parafraziram Levi-Strosa, ne možemo da biramo roditelje, ali možemo da biramo bračne partnere, naravno, unutar određenih društveno propisanih granica. Pa sam diplomirala s radom o Levi-Strosovom shvatanju srodstva (*The Elementary Structures of Kinship/Osnovne strukture srodstva*).

Sećam se da mi je pokojni prof. dr Dušan Bandić rekao, „Goco, zašto se baviš nečim što je prevaziđeno i zastarelo? Uzmi neki problem i reši ga“. „Moram najpre da razumem šta je Levi-Stros mislio o srodstvu i kako je došao do svojih zaključaka, a onda ću valjda moći da se uhvatim u koštac i sa kritikama na njegov račun“, odgovorila sam mu (otprilike tako).

Magistrirala sam na temi o modelu tradicijskog, tzv. dinarskog rodovskog društva u koncepciji Špire Kulišića, zato što mi je jedan od omiljenih predmeta na studijama bila Etnologija Jugoslavije – socijalna kultura, na kojem smo mnogo slušali i čitali, između ostalog, o društvenoj strukturi, običajnom pravu i tradicijskoj kulturi u dinarskoj plemenskoj oblasti.

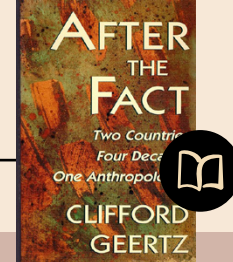

Dragana Antonijević,
Značenje srpskih bajki.
Beograd, 1991.

Ali, isto tako, bila sam očarana De Sosiromovom strukturalnom lingvistikom, semiologijom i folkloristikom (R. Bart, V. Prop). Sećam se da mi je knjiga prof. dr Dragane Antonijević (koju tada nisam lično poznavala), *Značenje srpskih bajki*, otvorila nove horizonte i ukazala na interpretativne mogućnosti psihoanalize i strukturalno-morfološke analize poznatih priča, ali čije je dublje značenje većini ljudi koji su odrastali uz njih zapravo nedostupno;

*retki možda naslućuju da
takve priče uopšte nisu
nevinna fikcija „za decu”,
da se njima prenose
kulturno uslovljene i
simbolički kodirane
poruke o svetu dece i
odraslih.*

Clifford Geertz,
*After the fact : two
countries, four decades,
one anthropologist.*
Cambridge, 1996.

Kada sam magistrirala, moj mentor prof. dr Branko Ćupurdija mi je poklonio Gercovu, tada aktuelnu, knjigu *Tumačenje kultura 1-2*, na čemu sam mu beskrajno zahvalna, i tako je počelo moje upoznavanje sa Gercovim pisanjem. Doktorirala sam na temi o dometima njegove interpretativne antropologije. Čitanje Gercovog opusa i posebno njegove autorefleksivne knjige *After the Fact: Two Countries, Four Decades, One Anthropologist* (*Posle činjenice: dve zemlje, četiri decenije, jedan antropolog*)

*doprinela je oslobađanju
mišljenja i pisanja u mom
slučaju*

(kao što je on rekao o sebi nakon čitanja Ludviga Vitgenštajna). Do tada sam naginjala suvoparnom, knjiškom i distanciranom načinu pisanja. Dugo sam bila nekako uštogljena i inhibirana svaki put kad je trebalo potpisati neki članak; pitala sam se da li sam ovo ja, da li je ovo stvarno moje mišljenje ili samo prepričavam ono što su neki drugi antropolozi već rekli?

Robert F. Murphy, *The body silent : the different world of the disabled*. New York, London, 2001.

Kada sam, otprilike u vreme rada na doktoratu, počela da predajem na novom, izbornom predmetu Književnost i društvo, koji su studenti, hrabriji od mene, svaka im čast na tome, prozvali Antropologija književnosti, znala sam za knjigu američkog antropologa Roberta Frensis Merfija, *The Body Silent (Nemo telo)*, ali nisam mogla da dođem do nje. Poklonila mi ju je moja koleginica sa studija Eva Pribilović, na čemu ću joj celog života biti zahvalna. Nazivam je lekovitom, iako govori o teškom invaliditetu iz lične perspektive motorički onesposobljenog antropologa sa Kolumbija univerziteta,

zato što

*svaki put kada mi je
teško u životu, kada
se suočim sa nekom
zdraustvenom krizom
ili egzistencijalnim
problemom, kažem sebi: ne
kukaj, seti se Merfija.*

Napisao je više knjiga u stanju paraplegije i kvadriplegije nego u celoj svojoj ranijoj karijeri, kada je bio „zdrav i prav“. Prihvatio je svoje neželjeno stanje, svoj drastično izmenjeni identitet i nastavio da se bori svakog božjeg dana – za život dostojan čoveka.

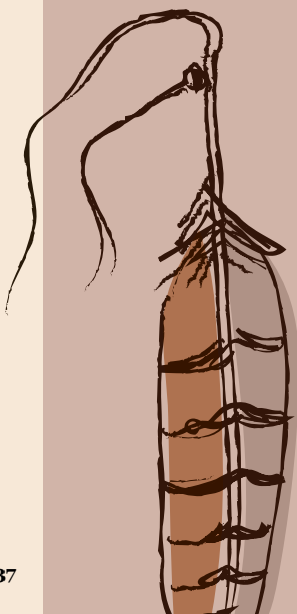

Florinda Doner, Šabono.
Beograd, 1982.

Ovo je po mom sećanju prva „antropološka“ knjiga koju sam pročitala. Dobila sam je od tadašnjeg dečka, koji je studirao književnost, a pročitala sam je, bolje reći „progutala“, tokom letovanja u Primoštenu, uoči početka studija. Doner je ispisala romansiranu pripovest o svom boravku među južnoameričkim Indijancima (pretpostavljalo se da je reč o Janomamama, ali je ona koristila ime Itikoteri), i o tome kako je neočekivano uspela da im se toliko približi i postane „kao oni“, da učestvuje u obredima, konzumira halucinogene supstance i stekne duboko razumevanje kulture Drugih.

*„Šabono“ sam čitala potpuno
nevinim očima, nesvesna velike
polemike koja je pratila ovu
knjigu*

(Doner je optužena da njena knjiga nije nastala na osnovu ličnog iskustva, već plagiranja jednog drugog autobiografskog opisa), njenog mesta u kasnijim preispitivanjima antropološkog pisanja, te odnosa autoriteta, moći i reprezentacije, kao ni činjenice da je autorka ove knjige pripadala krugu „Kastanedinih veštica“. Sve sam to saznala mnogo kasnije, ali me je tada, u pozno leto 1985., priča o maloj zajednici u kojoj se „zbogom kaže očima“ očarala intenzitetom koji danas – mnogo iskusnija i kritičnija nego pre skoro 40 godina – sve ređe doživljam.

Dunja Rihtman Auguština,
*Etnologija naše
svakodnevice*. Zagreb,
1988.

Moja generacija je među poslednjima, ako ne i poslednja, koja je studije etnologije započela i završila u socijalističkoj Jugoslaviji. To je podrazumevalo da se u Beogradu, kao jednom od tri mesta gde su u Jugoslaviji postojali studijski programi etnologije (Beograd, Zagreb, Ljubljana) učilo o celini jugoslovenskog prostora, a ovo je uključivalo kako etnografske posebnosti tako i autore iz drugih centara i istraživačkih škola (i još: predmeti su bili dvosemestralni, spiskovi literature ogromni, i čitale su se cele knjige koje smo uzimali iz biblioteke; takođe, režim sudija je bio blaži, i cene studiranja ako ih je bilo, u slučaju tzv. vanrednih studenata, nisu bile nedostupne). Dunja Rihtman Auguština bila je jedna od jakih karika u nizu, u snažnoj „ženskoj istraživačkoj genealogiji“ koja me je oblikovala tokom studija i nakon njih, a kojoj su pripadale i Đurđica Petrović i Mirjana Prošić-Dvornić.

Prepoznavala sam se u Dunjinim interesovanjima, i u njenim tekstovima i knjigama nalazila potporu i naučni legitimitet za teme i uglove koje sam intuitivno osećala kao svoje: istraživanje urbanih prostora, svakodnevice, svakodnevene ekonomije, „banalnih“ detalja kreativnih značenjima, u čiju je odbranu Rihtman-Auguština pisala da je od njih „sačinjen sam život“.

U *Etnologiji naše svakodnevice* su objedinjena autorkina kritička promišljanja same discipline, njene istorije i razvoja, sa empirijski utemeljenim etnografskim analizama života u pregrađu (Travno) i situacionim ukrštanjima tzv. tradicionalne kulture sa savremenim životom i novim običajima.

Gordana Ćirjanić, *Kuća u Puertu*. Beograd, 2003.

Kuća u Puertu zauzima posebno mesto u mom čitalačkom iskustvu, jer je prva knjiga lepe književnosti koju sam pročitala nakon godina besomučnog čitanja stručne literature u toku istraživanja, pisanja i – konačno - odbrane doktorata 2007. godine.

Knjigu sam čitala sa osećanjem olakšanja koje je rasplamsavalo ponovo otkrivenu strast za čitanjem neantropološke literature. Ali ne lezi vraže!

U *Kući u Puertu* čekalo me je otrežnjujuće saznanje da sam u međuvremenu izgubila čitalačku „nevinost“, i da više ništa neću moći da pročitam svežim, neopterećenim, neantropološkim očima. Tako sam ovaj roman Gordane Ćirjanić doživela kao svojevrsnu apoteozu mogućnostima koje pruža istraživanje materijalne kulture. U njemu je reč o doslovnom i o emotivnom „raspakivanju“ jedne kuće u Španiji – predmet po predmet, fotografiju po fotografiju, događaj po događaj, osobu po osobu, sećanje po sećanje – kroz koji je oslikana složena istorija jedne porodice, ali i evropskog kontinenta u burnom 20. veku. Ova knjiga je takođe i podsetnik da su slična punjenja predmeta i stvari značenjima, kao i sa njima povezana emotivna „pakovanja“ i „raspakivanja“, iako možda neosvešćeni, neprimetni i nemarkirani, deo života svakoga od nas.

prof. dr
Ivan Kovačević

Claude Levi-Strauss,
Strukturalna antropologija 1 i 2.
Zagreb, 1977. - 1988.

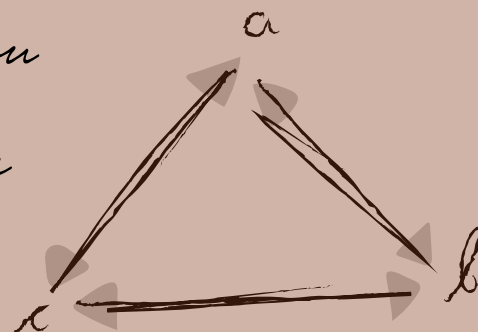
Edmund Lič, *Kultura i komunikacija : logika povezivanja simbola : uvod u primenu strukturalističke analize u socijalnoj antropologiji.*
Beograd, 1983.

Pre prevoda knjige *Strukturalna antropologija* u časopisu *Delo* pojavio se prevod jednog od tekstova iz knjige - *Struktura mita* koji je ponovo štampan u zborniku *Mit tradicija savremenost* u izdanju časopisa *Delo* 1971. godine.

Taj tekst je odlučujuće uticao na moje opredeljenje za strukturalnu analizu.

Iz druge knjige *Strukturalne antropologije* značajan tekst je pre prevoda knjige objavljen 1986. u časopisu *Savremenik* pod naslovim *Priča o Azdivalu* koji

ostikava promenu i dopunu Levi-Strasove analize mita.

Za treću knjigu

skrećem pažnju na njen drugi podnaslov

koji objašnjava zašto je značajna - *Uvod u primenu strukturalističke analize u socijalnoj antropologiji.*

doc. dr

Ivana Gačanović

Klod Levi-Stros, Tužni tropi. Beograd, 1999.

Reminiscencije, uzbuđenje, poetika, radost otkrića, ushićenje zbog susreta sa „preživelim pripadnicima zaleđa ljudskog roda“, Kaduveo, Bororo, Nambikvara, Tupi-Kvahib, drama, bol, razočaranje, prezir, filozofiranje, preispitivanje antropologije kao poziva, etnografije kao metoda, samopreispitivanje, povratak kući –

*moja omiljena
knjižica o tome
kako traumatično i romaneskno može
biti terensko iskustvo, ali i koliko
može izvući „ljudskosti“ čak i iz strogo
intelektualno pozicioniranog, urlog
intelektualca*

kakav je bio Levi-Stros.

Džejms Džordž
Frejzer, Zlatna grana
: proučavanje magije i
religije. Beograd, 1992.

*Knjiga koja me iznova inspiriše,
budi istraživački duh i vraća
na sama izvorista antropološke
mislí.*

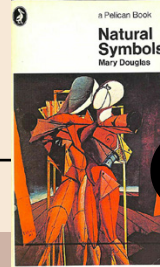
Ja je čitam više kao inicijalnu legendu o antropološkoj nauci, a ne kao naučno delo. Napisana u formi sličnoj hipertekstu, daleko ispred svog vremena, ona istovremeno odiše mudrošću drevne knjige koja čuva duh univerzalnog i večitog interesovanja za ljudsku misao izraženu kroz mitove, magiju, religiju, rituale, pa i nauku! Uglavnom prezrena kao delo (naše) nauke, Zlatna grana je na posletku autorsko delo koje je – hteli mi to ili ne – u najširoj publici ostavilo možda najupečatljiviju sliku o antropologiji, kao jednoj od „najlepših“ oblasti ljudskih znanja i interesovanja. Zbog toga mi je posebno draga.

Victor W. Turner, *The ritual process : structure and anti-structure.* London, 1969.

Za mene jedna od onih praktičnijih antropoloških knjiga, koja pruža neku vrstu misaone discipline katkad neophone za obuzdavanje i umirivanje naših rasplamsalih i sveobuhvatnih humanističkih težnji da razumemo ljudske stvari u svojoj svojoj različitosti.

Ona me stalno podseća na to kako (veoma koristan) metodološki okvir može proizaći direktno iz etnografskog istraživanja, kako određeni domen kulture (dinamika i simbolika rituala) može postati osnova jedne opšte teorije kontinuiteta i promene (koju priznajem) i kako se mogu ponovo čitati, oživeti i razviti ideje „zaboravljenih asova“ naše nauke (Arnold Van-Genep) i potom iznedriti, po meni, neki od najkorisnijih koncepata za razumevanje dinamike (savremenog) društvenog života: anti-struktura, liminalnost i *communitas*.

Mary Douglas, *Natural symbols : explorations in cosmology*. London 1970.

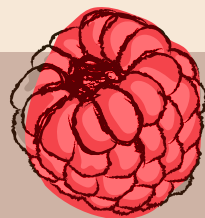
Ova knjiga je važna za razumevanje brojnih antropoloških tema, počev od religije i tela, kulturnog relativizma i ljudskih kategorizacija. Meri Douglas u knjizi

*na zanimljiv način
pokazuje da su simboli
zasnovani na ljudskom telu,
koje se smatra prirodnim,
u službi izražavanja
različitih društvenih
iskustava.*

Iako nije njeno najpoznatije delo, na mene je imalo najveći uticaj jer je pokrenulo brojna pitanja oko kojih i sada formiram svoje istraživačke ideje, ali pre svega učinilo da vidim svoje telo kao odraz društva i bolje razumem i promenim svoj položaj u njemu (društvu i telu :)).

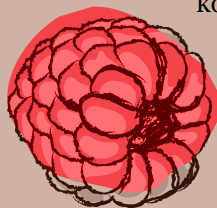
*Bronislaw Malinowski, A
diary in the strict sense of
the term. London, 1967.*

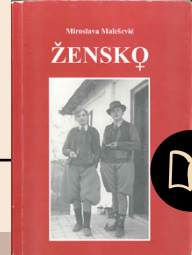

Malinowski je napisao honest trailer za sopstveno terensko istraživanje. Iako se može reći da objavljivanje nečijih privatnih misli nije naročito plemenit čin, knjiga zaista pruža olakšanje od osećaja neadekvatnosti koji nekada svi kao istraživači imamo.

*Sva genijalnost njegovog
naučnog rada za mene nije
umanjena saznanjem da je
imao slabosti i unutrašnje
borbe, već to izaziva još veće
poštovanje.*

Gerz je knjigu označio kao remek-
delo izakulisne antropologije, a
ja dodajem da se u njoj nalaze
najvažniji metodološki redovi
koje sam ikad pročitala.

Miroslava Malešević,
*Žensko : etnografski
aspekti društvenog
položaja žene u Srbiji.*
Beograd, 2007.

Monografija *Žensko* je prva knjiga koju sam prikazala na studijama antropologije i etnologije i još uvek mi je u živom sećanju. Preporučujem je rado i često, te je bilo jedino smisljeno da je stavim i na ovu listu. Ovo nije delo o egzotičnim i udaljenim drugima, već

*višeslojno delo o drugosti
konstruisanoj među
nama*

čije su implikacije duboko ukorenjene
u našoj svakodnevici.

Meri Daglas, *Čisto i opasno* : analiza pojmova prljavštine i tabua.
Beograd, 1993.

Meri Daglas je napisala u predgovoru knjige *Čisto i opasno* da je njeno gledište kontroverzno i preuranjeno, ja bih rekla provokativno i inspirativno. Simboličke analize su nužno proizvoljne i spekulativne ali njene su ubedljive i pronicljive. Dok čitate *Čisto i opasno* pokušate da “daglasovski” postavite pitanja u kontekstu društvenih, političkih i kulturnih dešavanja u vreme pandemije covid 19 ili odnosa prema migrantima u Evropi. Postvaljamo granice iz straha od “zagađenja” ili (ne)opravdane brige da ćemo se zaraziti, a opasno je i prljavo sve ono što smatramo anomalijom, i što se ne uklapa u naš sistem klasifikacija u pokušaju da uredimo naš svet.

*Moramo li da gradimo
i uređujemo zajednice u
kojima živimo tako što nešto
ili nekog isključujemo?*

Victor Turner, *Od rituala do teatra : ozbilnost ljudske igre*. Zagreb, 1989.

Viktor Turner u svojoj zbirci eseja, kako sam kaže, putuje od tradicionalnog antropološkog proučavanja rituala do interesovanja za moderno eksperimentalno pozorište. Ako ste otvoreni za putovanja, nova iskustva i ideje ova knjiga je korisna da razmišljate o dramatizaciji nekog rituala ili kako da antropologizujete pozorišnu predstavu.

Nemamo dokaza da je iz rituala nastala dramska umetnost ali možemo da verujemo da je ova veza iskonska.

Turner je eksperimentisao tako što je sopstveni etnografski materijal preradio u scenarijo.

Pročitajte kako sa glumcima prolazi kroz procese rada na pozorišnom izvođenju, i kako antropolog postaje etnodramaturg.

Model društvene drame pojavljuje se na svim nivoima od države do porodice, kada taj svakodnevni život prekine neki "lom" nastupa "kriza", a ona se razrešava ritualima koji popravljaju stanje i reintegracijom. Ovde se, u prvom delu knjige, Turner vraća i objašnjava teoriju obreda prelaza Arnolda van Genepa (inače, veoma dobra i prijemčiva interpretacija), a zatim objašnjava razliku između liminalnog i liminoidnog u igri i obredu.

Dušan Bandić, *Carstvo zemaljsko i carstvo nebesko*. Beograd, 1990.

Nove generacije antropologa bi trebalo da počinju i završavaju čitanje domaće (klasične), antropološke literature sa knjigama Dušana Bandića.

Veoma složene društvene i kulturne fenomene: narodne religije, narodnog pravoslavlja, etnosa, kosovskog mita, tabua i druge, tumačio je sa lakoćom, razumljivo i široj čitalačkoj publici, sa posebnim darom za preciznu i koherentnu misao.

Čitajući izbor radova nastalih u periodu od 1978. do 1997. godine, bolje ćete razumeti i teoriju Arnolda van Genepa o obredima prelaza. Ako je Viktor Turner liminalnu fazu tumačio konceptom komunitasa i anti-strukture, pročitajte kako je Bandić posložio trodelnu strukturu obreda prelaza u slučaju rituala rađanja u tradicijskoj kulturi. Novorođenče, dok je u majčinoj utrobi, ne prolazi kroz fazu separacije (odvajanja od prethodnog statusa) već kroz faze preventivne i parcijalne agregacije. U toku trudnoće i samog porođaja ove faze su označene sistemom tabua kojih bi trebalo, pre svega, da se pridržava buduća majka ali i okolina, kako bi dete nesmetano prošlo kroz rituale i rodilo se kao zdravo i "normalno". I da, čitajte šta pišu vaši profesori, ali i šta su pisali profesori koji su predavali vašim profesorima.

prof. dr

Ljubica Milosavljević

Ivan Čolović, *Divlja književnost: etnolingvističko proučavanje paraliterature*. Beograd, 1975.

Kao i kada kupujete knjigu za prijatelja, postoji vrsta strepnje da li ste napravili pravi odabir, pa tako i sada kada od obilja valja izdvojiti tri naslova. Krajnji odabir, prema ličnim afinitetima, značaju i utiscima, neka je vrsta hronološke niti koja se od mojih studija književnosti nastavlja do danas.

Divlja književnost Ivana Čolovića, čije prvo izdanje je izašlo iz štampe davne 1985. godine,

bila mi je jedna od prvih smernica da se može "čitati i drugačije".

Da je to, apsolutno, tako u potpunosti sam se uverila kada sam Filološki fakultet u Beogradu zamenila Filozofskim fakultetom i kada je književnost kao moja prva – i dalje – velika ljubav napravila mesta nauci koja mi je dozvolila da sva stremljenja i fascinacije prevedem u večito uzbuđljiva traganja uz uvek nova pitanja. Ova za mene, nekada, pomerenjena književnost aktuelna je i danas i na kojoj god stranici knjige da joj se vratim, na pravom sam mestu.

Mari-Žanin Čalić,
*Socijalna istorija
Srbije 1815 – 1941 :
usporeni napredak u
industrializaciji. Beograd,
2004.*

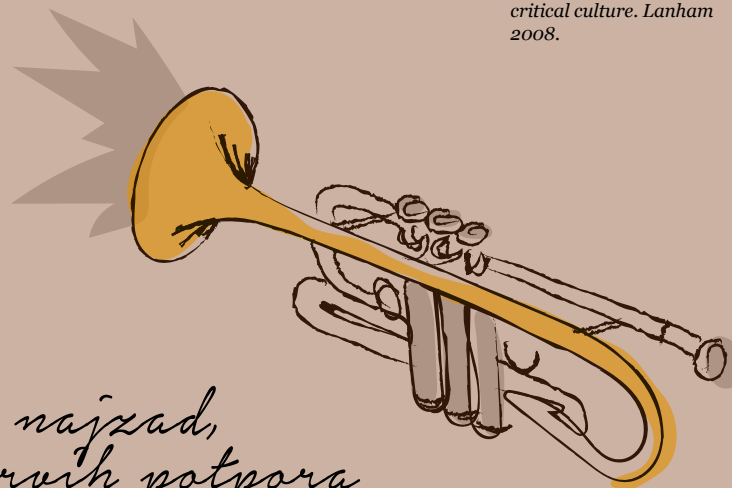
Socijalna istorija Srbije 1815 – 1941, iz 2004. godine
Mari-Žanin Čalić,

*jedna je od onih knjiga
za koje vam je žao što
je niste imali ranije u
rukama.*

Vraćam joj se od 2008. godine kada sam upisala doktorske studije s ciljem da dekonstruišem sve one uporne društvene procese koji su kroz dva veka sazdavali *starost* kao društveni problem. Ova studija mi je odgovarala na mnoštvo za mene važnih pitanja koja su inače bila skrajnuta. Bila mi je odličan putokaz i „pojas za spasavanje“ kada sam „plivala“ kroz izvore za koje kao antropolog nisam bila obučena. Najзад, bila mi je i savršena preporuka za dalja čitanja, onako kako verujem da svakome može biti od koristi ko se bavi i savremenim društvenim kretanjima, a čija razumevanja postaju potpuno u dijahronijskom nizu.

Frank A. Salamone, *The culture of jazz : jazz as critical culture*. Lanham 2008.

The Culture of Jazz – Jazz as Critical Culture, koju je napisao Frank A. Salamone 2008. godine - antropolog sa respektabilnim participacijskim iskustvom -

*bila mi je, najzad,
jedna od prvih potpora
koja mi je bila
potrebna u nastojanju
da još jednu ljubav
privedem antropološkoj
analizi.*

Dovoljno informativna i stimulatívna, lako prevodiva i na kontekst u kojem stvaraju domaći džez muzičari, jedna je od onih knjiga kojoj se vredi vratiti.

Sara Cohen, *Decline, renewal and the city in popular music culture : beyond the Beatles.* London, 2007.

Sara Koen je britanska antropološkinja i profesorka muzike i jedna od prvih koja je počela da se bavi odnosnom popularne muzike i nekog grada. Ova knjiga mi je bila svojevrsno „otkriće“ na doktorskim studijama jer mi je pomogla da artikulišem svoju istraživačku temu tj. da pokušam da razmišljam o muzici i Beogradu onako kako je to Sara uradila sa Liverpulom. Naravno, muzika i Liverpool odmah asociiraju na Bitlse, ali

*ova knjiga nudi
objašnjenje rok kulture
kao gradskog zvuka,*

muzičkog biznisa, dela turističke ponude, te uticaja rok muzike na formiranje posebnih gradskih četvrti, ali i na razvoj specifične kulturne politike samog grada.

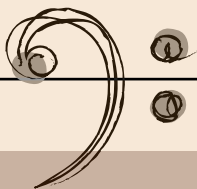

Alan P. Merriam, *The anthropology of music*.
Evanston, 1964.

Knjiga Alana Merijama predstavlja nezaobilazno štivo za sve one koji bi želeli da se bave muzikom na antropološki način. Zanimljivo je videti kako se o muzici pisalo pre više od pola veka, te koje su bile aktuelne debate u etnomuzikologiji i kulturnoj antropologiji tog vremena. Vrednost ove knjige se ogleda u tome što je autor hrabro izašao iz muzikoloških i etnomuzikoloških „cipela“ i ukazao na nedostatak „antropološke komponente“ u dotadašnjem proučavanju muzike jer

*muzika nije samo
skup partitura
i nota, već oblik
(simboličkog)
ljudskog ponašanja.*

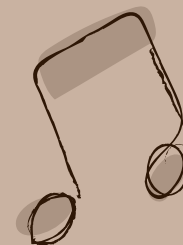

Loran Ober, *Muzika drugih* : novi izazovi etnomuzikologije. Beograd, 2007.

Loran Ober je švajcarski antropolog, etnomuzikolog i muzičar. *Muzika drugih* je

knjiga koja širi vidike svima onima koji se interesuju za muziku (stvaranje, slušanje), ali i proučavanje

jer nudi pregršt zanimljivih primera iz različitih delova sveta, preispituje pojam tradicije, razmatra koncept „world music“, ali i načine na koje doživljavamo i slušamo „muziku sa drugih meridijana“. Njena vrednost je i u tome što autor svoje znanje i iskustvo prenosi na vrlo pitak i relaksiran način, da vam se na momente čini da slušate prijatelja koji vam prepričava brojne (muzičke) utiske sa svojih putovanja.

Stef Jansen,
*Antinacionalizam :
etnografija otpora u
Beogradu i Zagrebu.*
Beograd, 2005.

Ovu knjigu Stefa Jansena imala sam priliku da čitam na trećoj godini osnovnih studija (predmet: Etnologija balkanskih društava, prof. Naumović) malo nakon što je i objavljena. Sećam se da je tada na mene ostavila veliki utisak zato što je pisana lično i emotivno, kao i sa umerenom dozom humora. Međutim, tema o kojoj je autor pisao nije bila ni malo „laka“: politike otpora nacionalizmu u Beogradu i Zagrebu u drugoj polovini 1990-ih.

Često sam se ljutila
čitajući o dekonstrukciji
stereotipa o „nama“ (urbanim
Beogradanima) nasuprot
„njima“ (seljacima/došljacima
sa sela) koji su, kako mi se
činilo, doprinosili novim
stereotipima.

Takođe, etnografija o Beogradanima me je istovremeno osvestila i uplašila saznanjem da ću jednog dana i ja nekog drugog (de)konstruisati.

Miloš Milenković, *Problem etnografski stvarnog : polemika o Samoi u krizi etnografskog realizma*. Beograd, 2003.

Ovu monografiju je trebalo da pročitamo na trećoj godini (predmet: Metodologija etnologije i antropologije, prof. Milenković). Međutim, meni je sadržaj knjige, počev od naslova koji mi se činio opskurnim do sadržaja na poslednjoj stranici, ostao u celosti nejasan (gotovo zaključan) do, čini mi se, sredine četvrte godine. U stvari,

*tek kada sam stekla
više znanja, slova su
prestala da mi titraju
pred očima i reči
su počele da imaju
smisla.*

A razumevanje odnosa između realizma i relativizma, sa jedne strane i objektivnosti i subjektivnosti, sa druge, kasnije mi je pomagalo u istraživanjima: da izbegavam (koliko je moguće) zamke stereotipizacije sopstvenih ispitanika, da osvestim svoju istraživačku poziciju i da budem umerenija u želji da otkrijem i pokažem naučnu „istinu“.

Stuart Blume,
*Immunization : How
Vaccines Became
Controversial*. London,
2017.

Trenutno najuticajnija knjiga za moj istraživački rad predstavlja Blumova interpretacija vakcina kao tehnologija za izbegavanje rizika. Iako je tema vakcinacije komplikovana (za društvene naučnike), knjiga je napisana jednostavno, auto-refleksivno i zanimljivo. U knjizi se može pročitati

o mnogostруким koristima koje su vakcine donele i o kontroverzama koje ih prate,

o pitanju svrsishodnosti i potrebi za vakcinama, profitu koji donose (i kome donose) i razlozima koji su uticali da se razvije sumnja u vakcinaciju (kao što su promena organizacije proizvodnje vakcina (premeštanje iz javnog zdravstvenog sektora u „ruke“ privatnih kompanija) i promena vakcinalnih politika pod uticajem ekonomskih i političkih promena. Svakako, tema aktuelna za sve nas danas.

Marsel Mos, Sociologija
i antropologija, 1 i 2.
Beograd, 1998.

Čitajući Marsela Mosa i naročito njegov
Ogled o daru (2. tom),

još kao
student sam
osetio da se u mojoj glavi
dogada preokret i da moj
doživljaj čitavog niza
pojava oko mene
postaje dublji i
slojevitiji.

Razumevanjem kako jedan naoko spontan i jednostavan čin kao što je darivanje može da ima kulturno ustrojena značenja u domenu političkog, počeo sam da uviđam ogromne potencijale antropologije za razumevanje sveta kroz analizu do tad samopodrazumevajućih društvenih „činjenica.“

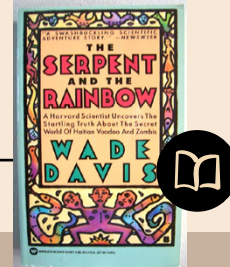

Meri Daglas, *Čisto i opasno : analiza pojmova prljavštine i tabua.*
Beograd, 1993.

Naslov kojem se neprestano vraćam i koji je inicijalno

*zadovoljio moju
radoznalost za
kulturalnim tumačenjem
religijskih koncepata kao
što su svetost, skrnavljenje
i tabu,*

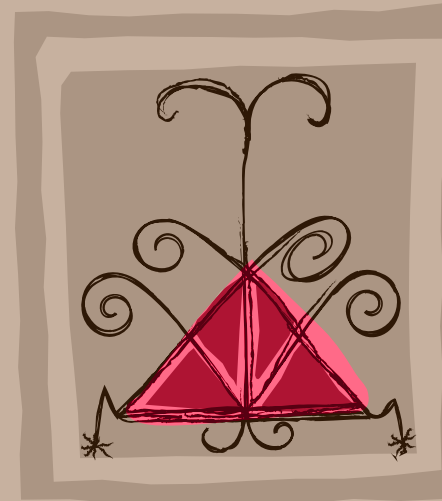
Čisto i opasno se u mojim potonjim bavljenjima disciplinarnim temama pokazao kao nezaobilazna referenca u proučavanjima najšireg spektra sociokulturnih pojava – od telesnih i prostornih kategorija, preko analize narativa, do istraživanja savremenih mitova, religijskih praksi i pop-kulturnih fenomena. Razlog zbog kojih je ova knjiga, napisana pre više od pola veka, tako široko primenljiva ima više; verovatno je osnovni taj što na vešt i jezgrovit način otkriva kako kulturni koncepti utiču na fundamentalne aspekte ljudske percepcije i izgradnju nekih od osnovnih mentalnih kategorija.

Wade Davis, *The serpent and the rainbow*. New York, 1985.

Antropološka studija haićanskog vudua, zombija i magije, ova monografija poslužila je kao idejna osnova za snimanje istoimenog filma (1988. god.) pod rediteljskom palicom Vesa Krejvena, sa Bilom Pulmanom u glavnoj ulozi. Iako možda ne spada u red antropoloških klasika, *Zmija i duga* je istovremeno uzbuđljiva, fascinantna i korisna: uzbuđljiva, zato što je odlično napisana, fascinantna zato što govori o o Haitiju, etnobotanici, vudu-vračevima i povratnicima iz mrtvih, a korisna zato što

pokazuje kako jedan antropološki tekst ostvaruje odjek do vrata Holivuda - i otvara ih, sa zanimljivim rezultatima!

Džejms Džordž
Frejzer, *Zlatna grana*
: proučavanje magije i
religije. Beograd, 1992.

Sa delima Džejmisa Frejzera sam se upoznala u srednjoj školi i *Zlatna grana* je bila prvi antropološki klasik koji sam oduševljeno pročitala sa osećajem da sam zakoračila u novi svet misterioznih kultura. Iako je savremena antropologija odbacila Frejzerove maštovite teorije o evoluciji kulture, to me nije obeshrabilo da se upustim u čitanje *Zlatne grane* zato što je ona za mene

*bogatsstvo primera
običaja, obreda, mitova
i verovanja kultura
širog sveta.*

Vrednost *Zlatne grane* sam pronašla u njenom objedinjenju umetnosti i pokušaju naučne misli i zbog toga *Zlatnu granu* posmatram kao zbirku kultura koja je maštovitim jezikom sastavljena, ali to je i čini zanimljivom i izdvaja iz redova drugih klasika.

Margaret Mid, *Pol i temperament u tri primitivna društva*. Beograd, 2009.

Knjigu *Pol i temperament* sam pročitala na samom početku osnovnih studija, ali me nije inspirisala toliko teorijom koliko mi se dopao stil pisanja Margaret Mid. Kada sam upisala antropologiju preda mnom je bilo mnogo tema i različitih teorijskih pravaca koji su se često međusobno sukobljavali i to me je zbunjivalo. Ipak, odlučila sam da u svakoj knjizi pronaćem nešto novo o čemu ranije nisam razmišljala i otvorilo mi je novu perspektivu. Zbog knjige *Pol i temperament*

naučila sam da kritički posmatram društva kako bih mogla dekonstruisati društvene norme i postaviti sebi pitanje da li naše društva može biti drugačije.

Ali ono što je najbitnije, ova knjiga me je motivisala svojim stilom pisanja i realističnom deskripcijom, da se i sama jednog dana bavim etnografijom.

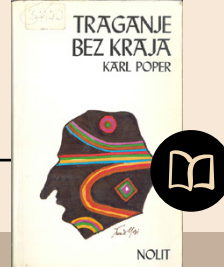

Arnold van Gennep, *Obredi prelaza : sistematsko izučavanje rituala*. Beograd, 2005.

Knjiga *Obredi prelaza* Arnolda van Genepa predstavlja klasik čija teorija i bogati ilustrativni primeri odolevaju vremenu. Prva godina studija antropologije je bila puna iznenađenja jer sam očekivala “stabilne” teorije koje će moći da objasne kulturne i društvene fenomene. Međutim, ubrzo sam naučila da se jednom predmetu istraživanja može pristupiti iz više perspektiva zbog čega sam dovela u pitanje “naučnost” antropologije. To se, naravno, promenilo zato što u to vreme nisam imala iskustvo kako bih shvatila širinu naše nauke i “naučnost” sam poistovećivala sa “istinom” što su drugačije kategorije. Ipak, knjiga *Obredi prelaza* u kojoj je predstavljena univerzalna struktura jednog tipa obreda, pružila mi je “sigurnost” koju sam želela očekujući da iza svih kulturnih i društvenih pojava postoje univerzalne strukture, što sada i sama dovodim u pitanje. Na kraju, dodala bih da se ovoj knjizi i dalje vraćam

*zato što me je
inspirisala da “obrede”
tražim i u savremenom
svetu i noćavam obrasce
u svakodnevnom životu.*

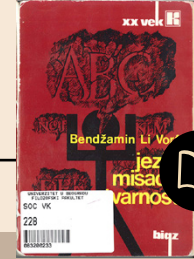

Karl Popper, *Traganje bez kraja* : intelektualna autobiografija. Beograd, 1991.

Intelektualna autobiografija najcitiranijeg filozofa nauke, čiji je uticaj posebno relevantan danas, kada ideju Otvorenog društva napada gotovo celokupan politički spektar.

Može da vam koristi na više nivoa – i kao vodič kroz glavne debate u filozofiji društvenih nauka, i kao smernica za primenu društvenih nauka, ali i kao opomena da – koliko god se trudili – nikada nećete biti shvaćeni onako kako želite.

Meni je „otvorila oči“ o tome kako da koristim biografske i autobiografske podatke dok učim istoriju i filozofiju nauke, u nadi da ću unaprediti antropološko proučavanje metodologije radi njene realističnije primene. Verovatno najbolja knjiga koju sam pročitao u celom svom životu, uzbudljivija od Salinsa i bolje napisana čak i od Džarvija. I prevod je vrhunski, što je veoma važno kada se iznose složene ideje. Kada je završite, pređite na *U traganju za boljim svetom* i ne zaboravite da je antropologija nauka koja se formirala protiv nacionalizma, rasizma i fašizma. Možda usput shvatite i da su aktuelne kritike liberalizma uglavnom kombinacija amaterizma i zlonamernost.

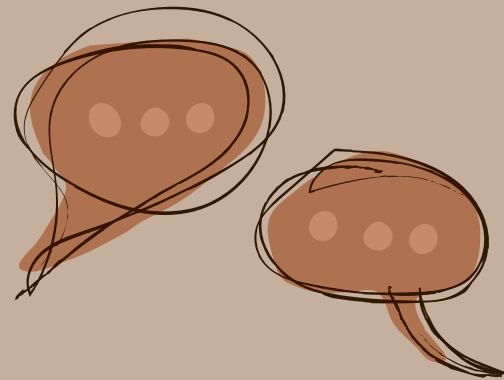

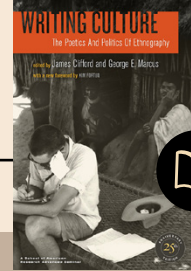
Bendžanim Li Vorf,
Jezik, misao i stvarnost.
Beograd, 1979.

Nijedna antropološka knjiga nije u stanju da bolje prenese suštinu i smisao antropologije od knjige ovog lingviste-amatera. Čitajući je, naučio sam da će antropologiju na zao glas dovesti njena komplikovanost i uronjenost u specijalističke debate, a da ono što najbolje znamo – da dosegemo objektivnu analizu zahvaljujući reativizmu a ne nasuprot njemu - često gubimo zanemarujući ostatak sveta. Ta sklonost da redukujemo život na antropologiju, naša profesionalna deformacija da sagledavamo svet poput antivirusnog programa koji proverava da li je i sam virus, košta nas previše a našu divnu disciplinu ume da učini izlišnom, nekomunikabilnom, isuviše uvrnutom.

*Jednostavnije čak i od
Gercera, jasnije čak i od
Levi-Strosa.*

Ideja da naši jezici i kultura oblikuju stvarnost predstavlja jedan od najviših doprinosa društveno-humanističkih nauka ljudskoj civilizaciji uopšte.

James Clifford, George E. Marcus (eds.), *Writing culture : the poetics and politics of ethnography*. Berkeley, 1986.

Nema tipičnije odlike nauke od debate. Naša sposobnost da budemo zapitani nad realnošću objekta svoje analize ili nad sopstvenom moći da ga izučavamo, koja se može činiti kao slabost, i koja se u doba populizma koristi protiv nas samih, u stvari je ono što moramo da negujemo po svaku cenu. Neka vam posluži kao ulaz u narednih pola veka složenih antropoloških teorijskih polemika ali i kao upozorenje da ne upadate u klišeje kojima ste pozicijom studenta, ali i po godinama, relativno skloniji. Luđe od Boasa, nežnije čak i od Šenona.

Ne propustite da primetite višeznačnost naslova, a svakako imajte obzira prema činjenici da je u pitanju zbornik sa naučnog skupa održanog u pustinji.

Knjiga je dokaz da nešto što je veoma citirano ne mora biti površno i banalno, kao što je to često slučaj.

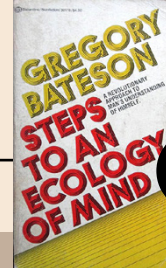

Klod Levi-Stros, Tužni tropi. Beograd, 1999.

Obožavam putovanja i istraživače.
Stoga me je

*dijametralno
suprotni stav jednog od
najvećih antropologa
svih vremena,*

iskazan već u prvoječenici ovog vanvremenskog putopisa, prikovao za njegove stranice i kroz ekspedicije na koje me je poveo u dahu podsetio zašto sam upisao studije antropologije.

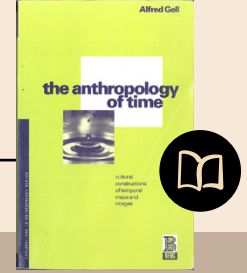
Gregory Bateson, *Steps to an ecology of mind*. New York, 1972.

Očaravajuća sinteza briljantnog uma
koja predstavlja

*jedan od retkih
dovoljno hrabrih, ludih
i pametnih pokušaja
skiciranja „teorije svega“
u antropologiji.*

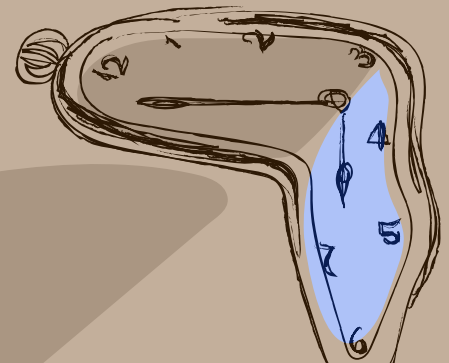
Knjiga o kojoj se dugo razmišlja,
iz pera antropologa samotnjaka,
nepravедno skrajnutog u svojoj
disciplini, a nemerljivo uticajnog
široim naučnog spektra.

Alfred Gell, *The anthropology of time : cultural constructions of temporal maps and images*. Oxford, 2001.

Knjiga koja je odredila moje antropološko interesovanje i buduće istraživačko usmerenje. Nešto, na prvi pogled, tako banalno i efemerno kao što je vreme, najčešće je bila samo uzgredna napomena u istraživanjima brojnih antropologa koji su se bavili naizgled „opipljivijim“ i „uhvatljivijim“ temama. U ovom revolucionarnom delu, međutim, koncept vremena uzdignut je na pijedestal i

na jednom mestu čitaocima su predstavljene ti do tada razbacane, ali beskrajno zanimljiv i kreativni uvidi i pristupi pručavanju koncepta vremena, koji inspirišu da promislimo najvredniju stvar koju imamo.

doc. dr

Nevena Milanović Minić

Ketrin Verderi, *Šta je bio socijalizam i šta dolazi posle njega?*. Beograd, 2005.

Treća godina osnovnih studija etnologije i antropologije za mene je bila otkrovenje u pravom smislu te reči. Konačno se činilo da

sve one teorije, koncepte i alate koje sam „prikupljala“ tokom prethodne dve godine, gradeći nekakav bazični kontigent znanja, mogu da primenim u sopstvenoj stvarnosti.

Tadašnja stvarnost (2009. i 2010. godina) koja nas je okruživala činila mi se najedared kao svojevrsni kolaž, neretko frankenštajnovski, sastavljen od delova zamišljene prošlosti, krojenja sadašnjosti i isto tako zamišljene budućnosti. Počela sam da primećujem kako ljudi sa svim (gorepomenutim) vremenima grade snažne emotivne odnose, koji se utiskuju u vreme i prostor. U slučaju Srbije, to vreme i prostor nikada nisu prestali da budu obojeni socijalizmom, ili barem njegovim fragmentima. U želji za boljim razumevanjem „tog“ socijalizma kojeg nisam živela, za razumevanjem onih koji jesu, kao i onih koji će ga tek promatrati kroz neke nove vizure, i, konačno, za razumevanjem čuvene post-socijalističke tranzicije, ova knjiga ponudila mi je svojevrsan uvid u „razgradnju“ jednolinijskog puta iz socijalizma u kapitalizam.

Pol Konerton, *Kako društva pamte*. Beograd, 2002.

Usko povezano sa razmišljanjima o tematici koju obrađuje prethodna knjiga – post-socijalističkoj tranziciji i sećanjima na neko „zlatno prošlo vreme“ – postavlja se pitanje sećanja u društvu. Ko u društvu pamti, kako i gde se svo to sećanje čuva, kako se prenosi? Kako je to pamćenje zapravo kulturna, a ne individualna aktivnost (ili njihov skup)? Autor se u knjizi suprotstavlja antitetičkom kontekstu, gde se pisani zapis u praksi pokazao kao povlašćeni predmet tumačenja, kao jedini objekt koji nosi nekakvo značenje, i ističe kako se tradicija prenosi kao nepisana inkorporativna praksa. Konerton kroz sužavanje fokusa pokazuje kako se društveno pamćenje ovaploćuje u telu i telesnim praksama, pošavši od komemorativnih ceremonija, preko njihove performativnosti, navike u performativnosti, i, konačno, navike kroz predstavu o telesnom automatizmu: uverljivost izvođenja društvenih ceremonija počiva upravo na propisanom telesnom ponašanju.

*U telu, našim telima,
reprodukuju se i ponavljaju
pravila i etikete svojstvene
nekom društvenom mišlju.*

Drinking
CULTURE

Edited by Thomas M. Wilson

BERO

Thomas M. Wilson (ed),
*Drinking cultures : alcohol
and identity*. Oxford, New
York, 2005.

Zbornik koji me je odveo u „pravom“ smeru na samom početku doktorskih studija etnologije i antropologije bio je upravo *Drinking cultures*. Tokom sprovođenja terena, okrenula sam se mestima pijenja, kao jednom od primarnih fokusa disertacije. Wilson u prvom poglavlju zbornika (*Drinking cultures. Sites and practices in the production and expression of identity*) o mestima pijenja govori kao o etnografskim arenama/identitetskim forumima.

Bila sam oduševljena ovim poglavljem, i ostalima, koja detaljno opisuju i analiziraju prakse pijenja u lokalnim kontekstima različitih zemalja, sa osvrtom na globalne trendove i posebnom pažnjom usmerenom na mesta pijenja kao prostore (re)produkcije društvenog identiteta.

U vreme sprovođenja terena za doktorsku disertaciju (2013-2018) u Beogradu se dešava ekspanzija jednog „mutiranog“ oblika kafane. Kafana je, kao „druga kuća“ (kako se na nju najčešće referira u svakodnevnom diskursu), kao mesto političkih i kulturoloških pregovaranja i kao krucijalni deo javne sfere odigrala veliku ulogu u formiranju modernosti beogradskog života početkom 20. veka. Ali, njen „tradicionalni“ kosmopolitski duh nije odoleo promenama i političkoj, kulturnoj i ekonomskoj transformaciji koje su zadesile srpsko društvo od devedesetih godina 20. veka naovamo. Popularizacija (posebno turistička) kafane kao „svetog nacionalnog mesta“, počinje u drugoj deceniji 21. veka, a reprodukcija kafane, kao nekadašnjeg mesta za sigurno spoznavanje i (re)produkciju nacionalnog identiteta uz kafansku muziku, jelo i piće, ovaploćuje se u hiperprodukciji njoj sličnih mesta, na koje ljudi najčešće referišu kao na „klabane“. Kafane, klabane i slični prostori koji vremenom nastaju i nestaju jesu lokalni identitetski forumi u kojima se, putem specifičnih praksi pijenja, pomalaju neki novi izrazi etničkih i nacionalnih sentimenata, u sprezi sa globalizacijskim, uvek rastućim, potrebama hiper-ponude i potražnje zabave.

*N.N. Mikluho-Maklaj,
Putovanja: dnevnik sa
Nove Gvineje. Beograd,
1953.*

Mikluho Maklajova knjiga je predstavljala pravo osveženje, jer se bavi čistom etnografijom na egzotičnoj destinaciji. Ona je predstavljala i ohrabrenje, jer je pokazala da zanimljiva antropološka istraživanja nisu rezervisana samo za stanovnike bogatih zemalja zapada, nego i za zainteresovane i uporne na istoku. Na poseban način me je dovela u zabludu da je pravo antropološko istraživanje vezano za tzv. primitivne kulture, a ne i za probleme u sopstvenom okruženju.

*Nakon čitanja bio
sam i oduševljen i
razočaran:*

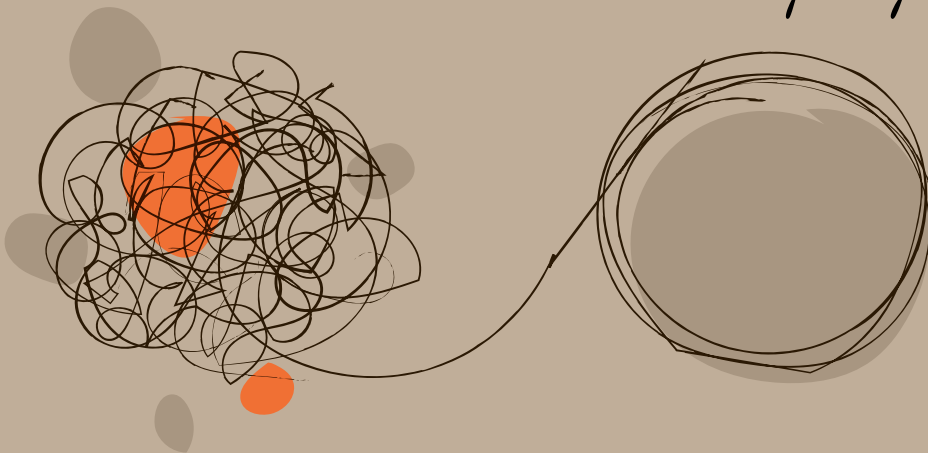
odusevljen podvigom istraživača, a razočaran uvidom da verovatno nikada neću biti u poziciji da pokušam bilo šta slično.

Sigmund Frojd,
Nelagodnost u kulturi.
Beograd, 1988.

Sigmund Frojd me je, povezujući etnografiju i psihografiju, inspirisao na drugačiji način. Sugerisao je da je antropologija ulaz u čudesni svet razumevanja ljudske psihe. Ljudska psiha bila mi je bila daleko pristupačniji i prihvatljiviji teren od onoga na kome borave egzotične zajednice. Ovo delo me je uputilo na zavodljivi metod prilagođavanja spoljašnjih činjenica sopstvenim - često pogrešnim - zamislama, čega se nikad nisam oslobodio u potpunosti, jer u meni i dalje postoji uverenje da je to put kojim se u traganju za istinom može najdalje stići.

*Na kraju knjige mogao sam
samo da zaključim: kakva
ludost, kakva genijalnost!*

Treće delo

*otvorilo je vrata
nadi da bi naučenje
antropologijom moglo
biti put ne samo u
nove kulture, nego i u
nove svetove.*

Najvažnije je naći vodiča koji će vas voditi stazom “znanja”, koja, kao i staza konvencionalne nauke, ima svoje metode i tehnike. Problem je što je teško održati se na obe staze. Zato je Kastaneda, koga su nazivali kumom Nju Ejdža, odlučio da napusti ne samo antropologiju, nego i čitav poznati svet. Ne mogu reći da sam mu zavideo, jer su mnogi aspekti te staze nejasni, jezivi i mukotrpnji, ali sam silno želeo da ga upoznam i čujem šta ima da kaže uživo.

Margaret Mead, *Spol i temperament u tri primitivna društva*. Zagreb, 1968.

Otkrivanje i prenošenje znanja o etnologiji i antropologiji tokom svojih studija na Odeljenju za etnologiju (1975-1978) dugujem profesorkama i profesorima koji su mi predavali – Mirku Barjaktaroviću, Petaru Vlahoviću, Srebrici Knežević, Dušanu Bandiću, Đurđici Petrović i Nikoli Pavkoviću, potom asistentima i asistentkinjama - Radomiru Rakiću, Milici Purić-Živanović i Mirjani Prošić-Dvornić. Veliki značaj u okrivanju antopoloških znanja imali su naše kolege bibliotekari - Ljuba Andrejić (kasnije sekretar našeg odeljenja) i Ljubiša Stojanović, kao i Ljubinka Bošković. Čitanje antropoloških klasika, tekstova i rezultata istraživanja brojnih etnologa i antropologa bio je uslov da se ispiti položaj. Bilo je predmeta na kojima je spisak literature bio impresivan. U sećanju moje generacije ostao je upamćen profesor koji je temeljno ispitivao kako pročitane radove, tako i izgled publikacija.

Po načinu prenošenja znanja o kulturama sveta, izdvajam profesorku Srebricu Knežević (1930-2012). Prve preporuke za čitanje literature prenela nam je na interesantan i interaktivan način preko slajdova, filmskih i audio zapisa. Prezentovala nam je svoje utiske nakon boravka i istraživanja u Severnoj i Južnoj Americi, Meksiku, Gvatemali i Okeaniji. Iz tog perioda izdvajam knjigu - Margaret Mid, *Spol i temperament u tri primitivna društva*. Upoznala nas je i s terenskim istraživanjima Bronislava Malinovskog. Otkrivala nam je zanimljive detalje iz njihovog života i istraživanja.

Slikovita i s puno emocija prenela nam je utiske s brojnih lokaliteta u Meksiku i Gvatemali koje je posetila.

Bila je upućena u impresivna otkrića majanskih glifa Jurija Knorozova. Poznavala je Alberta Ruza i kroz preporučenu literaturu upućivala na naučne sinteze Miguela Kovarubijasa i Majkla Koa.

Rastko Petrović, Afrika.
Beograd, 1955.

Kao posebno polje svojih naučnih
interesovanja -

*Zapadnu Afriku sam
otkrila najpre kroz
zanimljiv putopis Rastka
Petrovića "Afrika", a
potom kroz život u toj
sredini*

i svoja terenska istraživanja
materijalne kulture u Dakaru.
Razumela sam zašto je Rastko
Petrović napisao da, uprkos
predstavama da „Dakar nije
Afrika“, ono što je video - „blisko
onome o čemu je sanjao“.

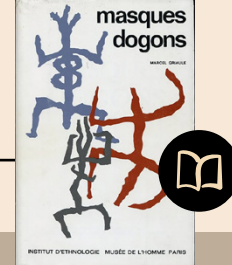

Edmund Lič, *Kultura i komunikacija : logika povezivanja simbola : uvod u primenu strukturalističke analize u socijalnoj antropologiji*. Beograd, 1983.

Od antropoloških klasika izdvajam Edmunda Liča čije su mi kocepti izneti u knjizi *Kultura i komunikacija* bili primenljivi u

građenju teorijsko-hipotetičkog okvira u mojim istraživanju i razumevanju maski u Zapadnoj Africi.

Marcel Griaule, *Masques Dogons*. Paris, 1983.

Terensko istraživanje Marsela Griola o dogonskim maskama publikovano u knjizi *Masques Dogons* je knjiga koju sam koristila u saznavanju i razumevanju dogonskih maski.

Primer je temeljno uradene etnografije, izraza i sadržaja maski, te zapisa magijskih tekstova koji su izgovarani prilikom rituala.

prof. dr

Slobodan Naumović

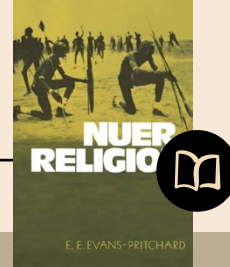

Džejms Džordž
Frejzer, *Zlatna grana*
: proučavanje magije i
religije. Beograd, 1992.

Nekada toliko često pominjana, setimo se samo Malinovskog ili brojnih pisaca i pesnika, a danas prokažena, sistematski zaobilažena... Prevod u predratnom izdanju Gece Kona čitao sam, ili možda pre začuđeno prelistavao, još tokom osnovne škole. Toliko čudnih i meni tada nerazumljivih priča i slika, uključujući neke sa naših podneblja, a opet mi se činilo da je autor uspevao da u svemu tome nađe smisao koji je meni izmicao. Ne tvrdim da sam upisao studije zbog te knjige, ali je pružila važan podsticaj. Tokom studija mnoge stvari su mi postale jasnije, ali se izgubila čarolija nepoznatog i nerazumljivog. Magija možda nije bila jedina nauka na koju su bili osuđeni "divljaci", a nauka gospode u tvidu jedva da je bila bolja od takve magije. Čarolija i uzbuđenje vratili su se kada sam posle par godina imao priliku da gledam Burmenov film *Ekskalibur*, a otprilike u isto vreme i čitam Eliotovu *Pustu zemlju*.

*Daxvrgnuta aura se
ponovo uspostavila.
Nauka besmislene radnje
zaista imaju svoje duboko
značenje i smisao, ne samo
u stručnom okviru, već pre
i iznad svega u ljudskom
smislu.*

Frejzer je možda grešio, ali je to činio na inspirativan način. Kako je to Burmen ubedljivo pokazao, zaista ima izvesnog smisla, a i poetike, u verovanju da zemlja kopni kada kralj onemoća, a ponovo ozeleni ako mu se vrati snaga i vera u sebe, ili kada ga zameni novi mladi kralj.

E. E. Evans Pritchard,
Nuer religion. Oxford,
1956.

Iako spada u klasike, još jedna je od onih knjiga koje se danas manje često pominju. Za mene, značajna je pogotovu u sklopu ukupnog autorovog opusa. Radi se, naime, o jednom od otaca političke antropologije, čija su druga dela značajnija za nastanak poddiscipline od pomenutog. Međutim, *Religija Nuera* ima za mene dve posebne vrednosti. S jedne strane, ta studija je nastala u okviru Evans Pričardovog zaokreta od ranijeg funkcionalizma usmerenog na objašnjavanje ka društvenoj nauci kojoj je cilj tumačenje značenja pojmova i razumevanje smisla ljudskih radnji. Naučni pristup koji je na nenametljiv ali veoma ubedljiv način u svojoj knjizi zagovarao Evans Pričard mi se u antropološkim okvirima i danas čini utemeljenim i vrednim. S druge strane, pomenuta knjiga će me uvek podsećati na divno iskustvo kroz koje sam prošao tokom studija. Naime, na knjigu mi je pažnju skrenula nama studentima bliska i draga prof. dr Mirjana Prošić-Dvornić, koja je otprilike u to vreme uređivala zbornik Evans-Pričardovih radova (*Socijalna antropologija*) i pisala za njega uvodnu studiju, a uporedo sa time priređivala tematski broj časopisa *Gradina* posvećen britanskoj socijalnoj antropologiji. Primitivši moje interesovanje, uvažena profesorka mi je ponudila da napišem osvrt na knjigu, omogućila uvid u zbornik i svoju izuzetno temeljnu uvodnu studiju, a najzad i objavila moj skromni osvrt u tematskom broju koji je uređivala. Tako je Evans Pričardova lepo pisana

knjiga za mene postala
svojevrsan lični prozor u
svet nauke, kakvom sam se
nadao da ću i ja nekada
moći da se bavim. Iza
svega ostala je duhovna
naklonost skovana u vatri
početničkih strukovnih
prodora.

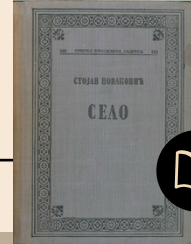
Pierre Bourdieu, Što znači
govoriti : ekonomija
jezičnih razmjena. Zagreb,
1992.

Radilo se, bar u početku, o vraćanju svojevrsnog duga koji je uzrokovala sopstvena intelektualna tvrdoglavost i nezrelost. Naime, kada sam sticajem okolnosti imao priliku da slušam Burdijea uživo, rešio sam da to ne činim jer mi se njegov stil pisanja i govorenja činio namerno usloženim. Izgledalo je kao da se francuski autor "pravi pametnim", a to sam u stvari činio sam, ali toga još nisam bio svestan. Koju godinu kasnije, pokajnički sam nabavio Burdijeovu knjigu i sa svakim novim redom shvatao iznova koliko fine promišljenosti ima u njegovim (sada sam znao opravdano) složenim sklopovima reči. Svaki novi uvid, savaka lekcija na daljinu, bila je začinjena čašom gorčinjavog stida.

Čitao sam, da tako
kažem, pognute
glave.

Pokajanje je donelo iskupljenje. Burdijeovo umeće mi je pomoglo da iznađem poneku crvenu nit u lavirintima domaće političke retorike.

Stojan Novaković, *Selo*.
Beograd, 1965.

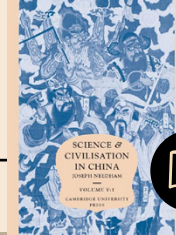
Ako bi na humanističku produkciju mogao da se primeni izraz skovan da opiše odnose u ruskoj književnosti - svi smo mi izašli iz Gogoljevog Šinjela - onda bi na ovim prostorima jedan od glavnih kandidata za status Gogolja bio Stojan Novaković. Naime, skoro sve velike teme srpske humanistike nagoveštene su u *Selu*, prvom delu velike studije koju Novaković nije stigao da završi (Narod i zemlja u staroj srpskoj državi). Tako na stranicama Sela u naznakama mogu da se naslute ideja francuske škole Anala o neophodnosti pisanja totalne društvene istorije (prepoznatljiva u Novakovićevoj ukupnoj zamisli), Brodelovska ideja o istorijskom vremenu dugog trajanja (prepoznatljiva u Novakovićevoj tezi o dva vremena srpske istorije - od doseljavanja Slovena do obnove državnosti, i od obnove državnosti do vremena pisanja njegove studije), Barington Murovska ideja o značaju društvenih osnova za istorijske ishode (ako se društvene osnove ne menjaju, ne menja se ni priroda društva, bez obzira na istorijske transformacije), profotofunkcionalistička koncepcija (prepoznatljiva u Novakovićevoj tezi o vezi između spoljašnjih izazova, poput pritiska feudalnog pravnog sistema i načela kolektivne krivične odgovornosti, i reakcije seoskog društva u vidu "lučenja" institucija uz pomoć kojih se ono brani od negativnih posledica spoljašnjeg pritiska)... Dok sam bio student, ono što je moj profesor Pavković imao da kaže o Novakovićeovom delu izgledalo mi je kao beskrajan niz nezanimljivih podataka, sa kojima nisam znao šta da radim (osim da ih zaboravim).

Sa protokom godina i upoznavanjem sa širim okvirom ideja, mogao sam da počnem da prepoznajem brojne sličnosti u pogledima,

uključujući i one koje su ovde pomenute. Tek tada su prethodno nerazaznatljive "idejne maglice", ta studentima teško prepoznatljiva "zgusnuća u tekstu" u kojima se roje tek nagoveštene, nepotpuno razrađene, ali veoma plodne zamisli, mogle da budu pravilno vrednovane. U zajedničkom radu posvećenom mogućnostima istorijske antropologije u Srbiji, glas profesora Pavkovića i njegovog nekadašnjeg učenika združili su se da odaju priznanje Gogolju humanističke produkcije, kao i ostalim pregaocima naše struke, koji su na stranicama svojih dela posejali brojne ideje, od kojih mnoge još uvek čekaju da budu prepoznate kao vredne i korisne.

prof. dr

Vesna Vučinić Nešković

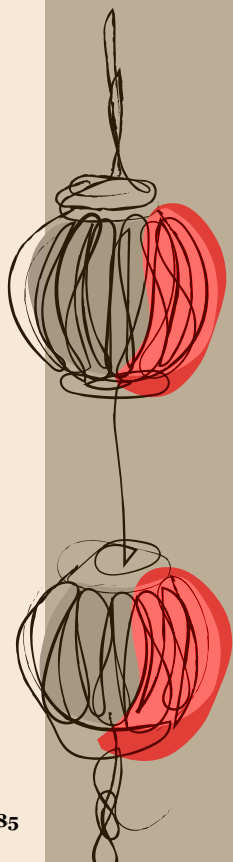

Joseph Needham, *Science and civilization in China* (Vol. 1-7). Cambridge, 1954-2004.

U vreme zaokruživanja svojih studija etnologije odlučila sam da diplomski rad posvetim divinacijskim umećima i kalendarima Kine u vreme dinastije Han. Tražila sam kapitalno delo koje bi mi pomoglo da razumem razvoj nauke tokom ove drevne civilizacije. Našla sam ga u višetomnom delu Džozefa Nidama *Nauka i civilizacija u Kini*, koje istražuje istoriju nauke i tehnologije. Antropološki gledano,

ova knjiga je značajna jer predstavlja izazov za zapadne pretpostavke o superiornosti evropskih naučnih dostignuća.

Nidamovo istraživanje pokazuje kako su kineski naučnici značajno doprineli oblastima kao što su matematika, astronomija, fizika, hemija i medicina. Autor tvrdi da je neophodan holistički pristup razumevanju nauke u Kini, uključujući razmatranje kulturnih, društvenih i političkih konteksta. Ukupno gledano, *Nauka i civilizacija u Kini* ističe značaj kulturne raznovrsnosti i globalnih perspektiva u proučavanju nauke i tehnologije.

Emily A. Schultz, Robert
H. Lavenda, *Cultural
Anthropology : a
perspective on the human
condition*. Mountain View,
1998.

Knjiga *Antropologija: Pogled na ljudsko stanje*, autora Emili Šulc i Roberta Lavende

predstavlja jedan od tipičnih udžbenika namenjenih američkim studentima antropologije. Podsetila me je na moj prvi udžbenik iz antropologije koji sam koristila kada sam pohađala kurs iz Antropologije okruženja na Univerzitetu u Pitsburgu,

prilikom boravka u Americi, u četvrtoj godini gimnazije. Smatram da su ovakvi jednostavni i kreativni pregledi discipline veoma korisni za studente akademskih studija antropologije.

Knjiga pruža opšti uvod u antropologiju, kao disciplinu koja je podeljena na četiri područja: kulturnu antropologiju, arheologiju, fizičku antropologiju i lingvistiku. U njoj se kultura definiše kao naučeno ponašanje, i istražuje njene različite komponente, uključujući simbole, vrednosti i norme. Opisuje principe evolucije i prirodnog odabira, i istražuje biološke i kulturne adaptacije koje su omogućile ljudima da prežive i prosperiraju u različitim okruženjima. Knjiga takođe istražuje društvenu organizaciju i institucije, kao što su porodica, srodstvo, politika i ekonomija, kulturne varijacije u ovim institucijama, i uticaj globalizacije na njih.

WILLIAM DALRYMPLE
THE ANARCHY
THE RELENTLESS RISE OF
THE EAST INDIA COMPANY

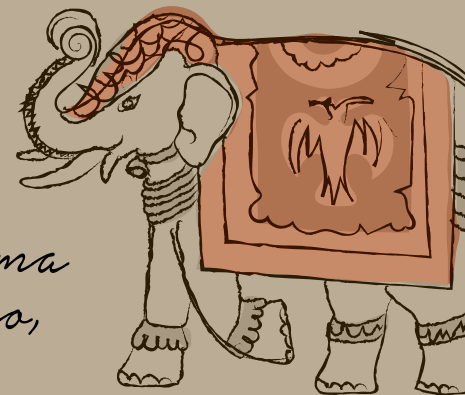

William Dalrymple, The Anarchy : The Relentless Rise of the East India company. London, 2019.

Upravo čitam jednu veoma dobru i uzbudljivu knjigu koju mi je preporučio moj kolega američki antropolog i pravnik, Robert Hejden, stručnjak za Indiju i Balkan. Knjiga Vilijama Dalrimpla *Anarhija*, predstavlja istorijsku studiju o postepenom uspinjanju Istočnoindijske kompanije u Indiji. Antropološki gledano, knjiga rasvetljava kulturne i društvene dinamike koje su omogućile ovoj britanskoj kompaniji da proširi svoj uticaj uključujući ulogu religije i kasti u indijskom društvu. Pokazuje kako je britanska kruna mnogo kasnije u tom procesu preuzela kontrolu. Ova studija

*ističe razarajući
uticaj kolonijalizma
na indijsko društvo,
ekonomiju i
politiku.*

Takođe naglašava značaj razumevanja istorijskog nasleđa kolonijalizma i njegovih trenutnih implikacija na globalne odnose snaga.

prof. dr
Vladimir Ribić

Edmund Lič, *Kultura i komunikacija : logika povezivanja simbola : uvod u primenu strukturalističke analize u socijalnoj antropologiji.* Beograd, 1983.

Edmund Lič, *Klud Levi-Stros.* Beograd, 1982.

Edvard Evan Evans-Pričard, *Socijalna antropologija.* Beograd, 1983.

U navedenim knjigama, Lič nam pokazuje da su

jasnoća misli i intelektualno poštenje presudno važni za nauku.

Evans-Pričard me je naučio da je

svrha naučnog teksta da čitaocu objasni ponašanje i mišljenje proučavanih ljudi,

a ne da izrazi ličnost i vrednosne stavove autora.

Culture ← → Nature

RAW

COOKED — ROTTEN

Tomas Hilan Eriksen,
*Tiranija trenutka :
brzo i sporo vreme u
informacionom društvu.*
Beograd, 2003.

Ova kratka i čitka knjiga, napisana na prelazu vekova, pored ostalog, nudi pojašnjenja o tome kako smo došli do one, mnogima smešne „brzalice“ upozorenja u poslednjim sekundama TV reklama za lekove, ili do vrtoglavog stila montaže najnovijeg filma o Elvisu Prisliju čije scene bezumno mahnitaju, a tako malo govore i dotiču. Drugim rečima,

*kako se oblikovala
generacija ljudi za čiji je
ritam pažnje takva brzina
sasvim odgovarajuća...
a kojima je „brzalica“
sasvim pragmatična?*

Sledstveno, knjiga pokreće promišljanje o tome šta je sporo vreme i koji to trenuci nisu tiranski. Za mene su to stanja prijatnog mirovanja ili skladnog pokreta tokom kojih dokučim osećanje sopstvenog postojanja. Šta je za vas sporo vreme?

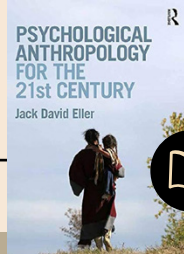

Stef Jansen, Čežnja u međuvremenu : „normalan život“ i država u jednom sarajevskom naselju. Beograd, 2020.

U sred podneva, negde ispred Prve beogradske gimnazije u ulici Cara Dušana, na tzv. polju za usmeravanje na kolovozu (površini između dve trake na kojoj je zabranjeno kretanje i zaustavljanje), parkirao muškarac svoj beli automobil, upalio „sva četiri“, lagano odšetao do obližnjeg „kioska“ sa brzom hranom i spokojno stao u red da sačeka svoju porciju. Jer je gladan. Sutradan je na istom mestu stajao parkiran automobil, ovog puta crvene boje. Ne znamo da li je i ovaj vozač bio gladan. Reagujete li na ovu pojavu sa čuđenjem ili, čak, zaprepašćenjem, ili vas emotivno ne dotiče?

Ako ste – Jansenovim ključnim rečima rečeno – (pre)okupirani osećajem nedostatka „normalnog života“, te ako čeznete za njim, može se desiti da vas ova knjiga u nekim momentima čitanja čak i nasmeje i olakša trunku tegobe, iako je verovatnije da će vam uzrokovati teško disanje.

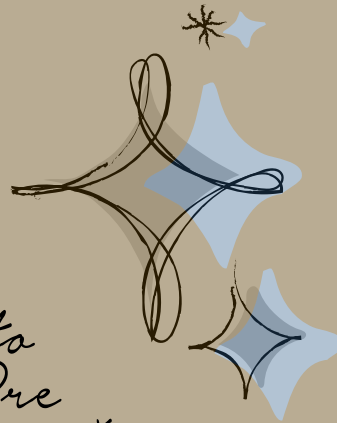
Ako vas, pak, ova ulična epizoda i njoj slične pojave ne dotiču, odnosno, ako ste svesno ili nesvesno okončali proces normalizacije „nenormalnog“, ili ste „samo“ pragmatični, putujte uz redove ove knjige kroz preispitivanje (šire shvaćeno) lokalne stvarnosti i, uzgred, sebe i nas ostalih u njoj.

Jack David Eller,
*Psychological
anthropology for the 21st
century*. Abingdon, New
York, 2019.

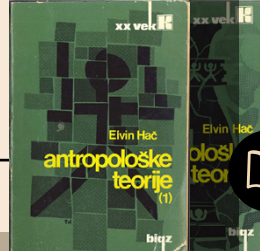
Pre nego što nešto
pričujemo, važno je da to
prethodno razumemo. Pre
nego što nešto odbacimo, još
je važnije da to prethodno
upoznamo.

*Psihološka antropologija za 21. vek, pregledna
knjiga, udžbenički osmišljena i napisana,
zgodan je uvodnik za dalja i dublja istraživanja
u ovoj oblasti ili, pak, za informisanu odluku o
svršetku tog interesovanja.*

doc. dr

Zorica Ivanović

Elvin Hač, Antropološke teorije 1 i 2. Beograd, 1979.

Elvin Hač je ovde pisao o deset različitih autora/autorki koji su obeležili antropološku misao krajem 19. i u prvoj polovini 20. veka. Ovo je verovatno bila prva knjiga u kojoj sam se susrela sa uporednom analizom antropoloških pristupa i objašnjenja i već kao takva je bila važna.

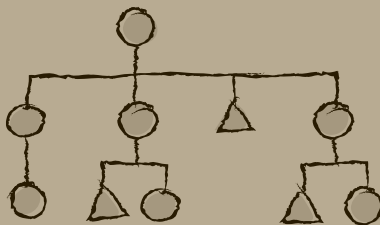
Suočavanje sa različitim teorijskim tumačenjima društva i kulture već na početku i/ili tokom studija može biti zastrašujuće, ali lepota je u tome, čini mi se, što u nekom trenutku postajete i sami sposobni da analitički i kritički razumete ne samo teorije, već i šire društvene i kulturne procese i fenomene.

Maurice Godelier,
Marksizam i
antropologija. Zagreb,
1982.

Ako se dobro sećam, pisala sam seminarski rad o onom delu koji se odnosi na so-novac kod Barija. To, naravno, nije razlog što pominjem ovu knjigu, mada je pomogao da joj se posvetim.

Ovo je bilo drugačije, i podsticajnije, tumačenje marksizma u odnosu na priču o bazi i nadgradnji koju smo mi nekada slušali i polagali na predmetu o marksizmu i društvenom samoupravljanju.

Godelije je objašnjavao kako i srodstvo i religija mogu da funkcionišu kao osnova u nekim društvima i samim tim ponudio složenije, a time i izazovnije objašnjenje u odnosu na uobičajene šematizovane marksističke prikaze. Neka njegova kasnija dela su za mene možda bila i značajnija, ali ovo je bilo prvo sa kojim sam se susrela i to zahvaljujući profesorima na našem Odeljenju koji su nam ga ponudili.

Klod Levi-Stros, *Divlja misao*. Beograd, 1978.

Ovo je jedna od onih knjiga koje ostave traga jer ste malo toga razumeli kada ste prvi put čitali tokom studija, pa vas primoraju da im se kasnije vraćate, kao i drugim delima ovog autora.

Posebno ako ste nekako došli do toga da vas zanimaju antropološka istraživanja srodstva. Danas mogu reći da sam u to vreme znala da je Levi-Stros značajan za antropologiju i samo naslućivala i zašto. Jer, kroz njegovu misao se trebalo probijati, što je meni uvek uzbudljivo, da biste došli do razumevanja koje vam omogućava da uočite kako njen značaj za antropologiju, tako i neka slaba mesta.

bestseleri

Edmund Lič, Kultura i komunikacija : logika povezivanja simbola : uvod u primenu strukturalističke analize u socijalnoj antropologiji. Beograd, 1983.

Džejms Džordž Frejzer, Zlatna grana : proučavanje magije i religije. Beograd, 1992.

Klod Levi-Stros, Tužni tropi. Beograd, 1999.

Klod Levi-Stros, Divlja misao. Beograd, 1978.

Margaret Mid, Pol i temperament u tri primitivna društva. Beograd, 2009.

Dušan Bandić, Carstvo zemaljsko i carstvo nebesko. Beograd, 1990.

Claude Levi-Strauss, Strukturalna antropologija 1 i 2. Zagreb, 1977. - 1988.

Meri Daglas, Čisto i opasno : analiza pojmova prljavštine i tabua. Beograd, 1993.

pridruží se i ti
antropološkom
čítaláčkom
klubu!

**antropološki
čitalački
klub**

(ne)obavezna lektira

*preporučujem
knjigu/časopis*

pisac

*zašto
vredi pročitati*

ime i prezime

**antropološki
čitalački
klub**

(ne)obavezna lektira

*preporučujem
knjigu/časopis*

pisac

*zašto
vredi pročitati*

ime i prezime

**antropološki
čitalački
klub**

(ne)obavezna lektira

*preporučujem
knjigu/časopis*

_____

pisac

_____

*zašto
vredi pročitati*

_____

ime i prezime

_____

**antropološki
čitalački
klub**

(ne)obavezna lektira

*preporučujem
knjigu/časopis*

_____

pisac

_____

*zašto
vredi pročitati*

_____

ime i prezime

_____

Antropološki čitalački klub: (ne)obavezna lektira

Autorke izložbe i kataloga

Ana Dajić, Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet

Jasna Mijailović, Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet

Saradnice

Jelena Ćuković, Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet

Nevena Milanović Minić, Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet

Grafički dizajner

Filip Marinković

Izdavač

Univerzitet u Beogradu – Filozofski fakultet,

Odeljenje za etnologiju i antropologiju

Štampa

Copy Planet, Beograd

Tiraž

15

Beograd, 2024.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

028.4-053.5:572(497.11)(083.824)
572(497.11)(083.824)

ДАЈИЋ, Ана, 1991-

Antropološki čitalački klub : (ne)obavezna lektira / [autorke izložbe i kataloga Ana Dajić, Jasna Mijailović]. - Beograd : Filozofski fakultet Univerziteta, Odeljenje za etnologiju i antropologiju, 2024 (Beograd : Copy Planet). - 94 str. : ilustr. ; 21 x 21 cm

Tiraž 15. - Str. 8: Reč dizajnera / Filip Marinković. - Str. 9: Uvodna reč sa otvaranja izložbe / Gordana Gorunović.

ISBN 978-86-6427-319-0

1. Мијаиловић, Јасна, 1963- [аутор]

а) Читање књига -- Антрополошки аспект -- Србија -- Изложбени каталози б) Антропологија -- Изложбени каталози

COBISS.SR-ID 149039625

razim i u
svetlu i
obrasce u
evnom

u knjige
kako da
mi: kakva
čakva
ost!

ga je značajna
stavljaju izazov za
pretpostavke o
nosti evropskih
dostignuća.

su u pitanju
duhovima sa
politički humor
zborne kampanje,
ične onlajn
vezi sa
skom krizom,
vi predstavljaju
zanimljiva
ska istraživanja
e kulture.

am
alizma kao
kognitivne
logije,
sovanog, za
ravere kao
prativ teorije.

lja i pravu
neverovatno
egzotičnih,
skih opisa
q, transa iz
sirom sveta.

do saznanja da

jasnoca misli i
intelektualno
postenje presudno
vazni za nauku.

Primer je temeljno
uradene etnografije,
izraza i sadržaja
maski, te zapisa
magijskih tekstova
koji su izgovarani
prilikom rituala.

promenio sam mnoge
stavove i mišljenja,
trudeći se da
razumem druge
ljude, da svet gledam
iz „njihovih cipela“.

„Opisi o istoriji“
pomogli su mi da
uvidim značaj i
neophodnost
saradnje među
srodnim
disciplinama,

Taj tekst je
odlučujuće uticao
na moje opredeljenje
za strukturalnu
analizu.

Pročitajte kako sa
glumcima prolazi
kroz procese rada
na pozorišnom
izvođenju, i kako
antropolog postaje
etnodramaturg.

stvarilo je vrata
nadi da bi bavljenje
antropološkim
malo bitno, put se

Ono čime me je ova
knjiga, u pozitivnom
smislu, „porazila“ bio je
ne samo stil kojim je
napisana, nego i, za ono
doba, nekonvencionalni
pristup urođeničkim
kulturama i
civilizacijama Amerike,
koje su predstavljene iz
vizure njih samih, a na
osnovu sačuvanih
istorijskih svedočanstava
i etnografskih zabeleški.

na zanimljiv način
pokazuje da su simboli
zasnovani na ljudskom
telu, koje se smatra
prirodnim, u službi
izražavanja različitih
društvenih iskustava.

sve one teorije, koncepte
i alate koje sam
„prikupljala“ tokom
prethodne dve godine,
gradeći nekakav bazični
kontigent znanja, mogu
da primenim u sopstvenoj
stvarnosti.

Često sam se ljutila
čitajući o dekonstrukciji
stereotipa o „nama“
(urbanim Beogradanima)
nasuprot „njima“
(seljacima/došljacima sa
sela) koji su, kako mi se
činilo, doprinosili novim
stereotipima.

o mnogostrukim
koristima koje su
vaccine donle i o
kontroverzama koje
ih prate,

u svetu, našim
telima, reprodukuju
se i ponavljaju
pravila i etikete
svojevrsne nekom
društvenom miljeu.

Ovo je jedna od onih
knjiga koje ostave
traga jer ste malo toga
razumeli kada ste
prvi put čitali tokom
studija, pa vas
primoraju da im se
kasnije vraćate, kao i
drugim delima ovog
autora.

Čuvena sintagma
„kultura komunicira“,
tako jednostavno
formulisana a tako
obuhvatna

još kao
student sam
osetio da se u mojoj
glavi događa preskret
i da moj doživljaj
čitavog niza pojava
sko mene
postaje dublji i
slojevitiji.

naučila sam da
kritički posmatram
društvo kako bih
mogla dekonstruisati
društvene norme i
postaviti sebi pitanje
da li naše društvo
može biti drugačije.

jedan od retkih
dovoljno hrabrih,
ludih i pametnih
pokušaja skiciranja